

390

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

OCAK 1971

İÇİNDEKİLER :

- Konya'da Aşıklar Bayramı Geleneği . . . . . İhsan HİNÇER
Bektaşilik ve Şamanizmle İlgili Bazı Konular . . . Doç. Dr. Bedri NOYAN
Kitaplar Arasında: "Musical Instruments" . . . Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Ekim İşlerine Dair Atasözleri ve Deyimler . . . . . Azmi GÜLEÇ
"Kocakarı Soğukları" Hakkında . . . . . Ahmet ŞENTÜRK
Halk Oyunları Seramik Yarışması ve Karagöz Takvimi . . . Bora HİNÇER
Pervani ile Kelâmi Karşılaşması . . . . . Mehmet GÖKALP
Muğla'da Arap Orta Oyunu . . . . . Muammer ÖZLER
Afonkarahisar'da Evlenme Töreleri (3-Son). . . . . İ. Ü. NASRATTINOĞLU
Biga ve Çanakkale'de Seyacı'ya Çıkmak . . . . . Alpaslan ŞERBETÇİ
Oyun Tekerlemeleri . . . . . M. Sabri KOZ
Yukarı Kızılın Köyü Manileri . . . . . Halim SERARSLAN
Hatay'da Dilenci Masalları . . . . . Dr. Edip KIZILDAĞLI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 258

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEĞER HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

* Muvaz Behenler
* 543 8616986
K:D.
A. Desv.

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

OCAK 1971

İÇİNDEKİLER :

Konya'da Aşıklar Bayramı Geleneği	Ihsan HİNÇER
Bektaşlık ve Samanizmle İlgili Bazı Konular	Doç. Dr. Bedri NOYAN
Kitaplar Arasında: "Musical Instruments"	Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Ekim İşlerine Dair Atasözleri ve Deyimler	Azmi GÜLEK
"Kocakarı Soğukları" Hakkında	Ahmet ŞENTÜRK
Halk Oyunları Seramik Yarışması ve Karagöz Takvimi	Bora HİNÇER
Pervani ile Kelâmi Karşılaşması	Mehmet GÖKALP
Muğla'da Arap Orta Oyunu	Muammer ÖZLER
Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri (3-Son).	İ. Ü. NASRATTINOĞLU
Bigâ ve Çanakkale'de Seyacı'ya Çıkmak	Alpaslan ŞEBETÇİ
Oyun Tekerlemeleri	M. Sabri KOZ
Yukarı Kızılın Köyü Manileri	Hallim SERARSLAN
Hatay'da Dilenci Masalları	Dr. Edip KIZILDAĞLI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 258

KURUŞ: 125

TURK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 258

OCAK 1971

YIL : 22 — CİLT : 13

Konya'da Aşıklar Bayramı Geleneği

Yazan : İhsan HİNÇER

Bu yıl Konya'da yapılan Türkiye Aşıklar Bayramı 24 ekim 1970 günü başlamış, 29 ekim 1970 tarihinde başarılı bir biçimde sona ermiştir. Bayrama bu yıl 37 aşık katılmıştır. Yarışmalar, a) Atışma, b) Şiir, c) Türkü, ç) Muamma dallarında düzenlenmiştir.

24 - 26 ekim günleri Feyzi Aküzüm, Asaf Güven ve Ali Sert'ten kurulu Ön Jüri puanlamada bulunmuş, 27 - 29 ekim tarihleri arasında da Ahmet Kabaklı, Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Muzaffer Uyguner, Gültekin Samancı, Osman Attilâ, Aşık Efkarî ve İhsan Hınçer'den kurulu Büyük Jüri görev yapmıştır.

Bayram geçen yıllarda olduğu gibi büyük ilgi görmüştür. Yurdumuzun çeşitli bölgelerinden gelen aşıklar aldıkları puanlara göre derecelendirilmiş, ancak Konyalı Aşık Salihî ile Çukurovalı Halit Araboğlu'nun okuduğu türküler, halk türküsü türü dışında olması sebebiyle yarışma dışı bırakılarak, babasının türkülerini okuyan Aşık Ferrahî'nin kızı Emine ile birlikte yarışma dışı kendilerine armağanlar verilmiştir.

Aşıklara Konya Turizm Derneği tarafından 10.000 lira ödül ve ayrıca çeşitli armağanlar dağıtılmış, birer tane de kokart verilmiştir.

ATIŞMA DALINDA :

Birinciler (Puan sayısına göre) :

1. Aşık İhamî Demir: Mevlâna Ödülü
  2. Aşık Murat Çobanoğlu: Semsî Tebrizî Ödülü.
  3. Aşık Reyhanî: Hacı Bayram Veli Ödülü.
- İkinciler :
4. Aşık Şeref Taşhova: Kenzî Ödülü.
  5. Aşık Selmanî: Ayaşlı Sakir Ödülü.
  6. Aşık Hüdal: Müdamî Ödülü.
  7. Aşık Ruhânî: Hacı Bektaş Veli Ödülü.

Üçüncüler :

8. Aşık Sadî Değer: Tokatlı Nuri Ödülü.
9. Aşık Feymanî: Emrah Ödülü.
10. Aşık Turhal'lı Söylerî: Hayalî Ödülü.
11. Aşık Sefilî Selimî: Öksüz Dede Ödülü.
12. Aşık Nuri Meramî: Kul Mehmet Ödülü.
13. Aşık Veysel Şahbazoğlu
14. Aşık Fırganî.
15. Aşık Semal.
16. Aşık Abdülvahap.
17. Aşık Nusret.

TÜRKÜ DALINDA

Birinciler (Puan sayısına göre) :

1. Aşık Murat Çobanoğlu: Köroğlu Ödülü.
  2. Aşık Selmanî: Pir Sultan Abdal Ödülü.
  3. Aşık Reyhanî: Sem'î Ödülü.
- İkinciler :
4. Aşık Nevevân Özmerih: Sururî Ödülü.
  5. Aşık Fırganî: Bayburtlu Zihni Ödülü.
  6. Aşık Fikret Ünal: Hayalî Ödülü.
  7. Aşık Şeref Taşhova: Kuloğlu Ödülü.

Üçüncüler :

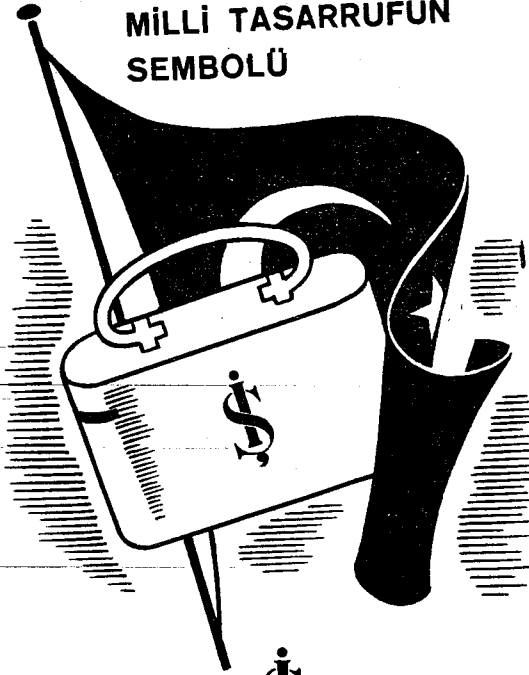
8. Aşık Mahmut Taşkaya: Ummanî Ödülü.
9. Aşık Ummanî Can: Aşık Talibî Ödülü.
10. Aşık İhsan Şahbazoğlu: Aşık Nallî Ödülü.
11. Aşık Kadir Gedikhanlıoğlu: Fıganî Ödülü.
12. Aşık Nuri Uzun: Summanî Ödülü.
13. Aşık İsmail Cengiz.
14. Aşık Veysel Şahbazoğlu.
15. Aşık Nusret.
16. Aşık Zülfişkar Divanî.
17. Aşık Kemalî.
18. Aşık Cemal Saygılı.

ŞİİR DALINDA

Birinciler (Puan sayısına göre) :

1. Aşık Sefilî Selimî: Dadaloğlu Ödülü.

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : 2)

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarına teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 247-1)

JUSTON VASIFLI ÇAYLARIN HARMANILERE NAZIRLANMIŞTIR

Filiz
ÇAYI

T.C. TİCARET BAKANLIĞI

(Başm. 61072-3)

ANADOLU BANKASI
SİZİN ESİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
KISACASI
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 4)

2. Aşık Hüdaî: Karacaoğlan Ödülü.
3. Aşık Abdülvahap Kocaman: Gufrani Ödülü.

İkinciler:

4. Aşık Şeref Taşhova: Nigâri Ödülü.
5. Aşık Zülfikar Divani: Gevheri Ödülü.
6. Aşık İsmail Cengiz: Ferrahi Ödülü.
7. Aşık Kara: Aşık Kerem Ödülü.

Üçüncüler:

8. Aşık Sadî Değer: Aşık Garip Ödülü.
9. Aşık Ruhani: Aşık Hasan Ödülü.
10. Aşık Ali Dinçer: İbrahim Aczi Ödülü.
11. Aşık Fezai: Kuloğlu Ödülü.
12. Aşık Ummani Can: Muhibbi Ödülü.
13. Nuri Merami.
14. Aşık Ummani Saraç.

MUAMMA DALINDA

Muamma dalında bazı aşıklar asılan ve bir gün evvel basılı olarak dağıtılan üç muamma'nın tamamını, bir bölümü ikisini, bir bölümü ise sadece birini çözmüşlerdir. Muammaların üçünü de Bayramın düzenleyicisi Konya Turizm Derneği Başkanı, senatör ve şair Fezai

Halıcı (Aşık Fezai) hazırlamış, böylece aşıklarca daha önceden bilinmiş olması ihtimali ortadan kaldırmıştır.

Muammaların üçünü de bilen aşıklar: Aşık Şeref Taşhova, Abdülvahap Kocaman, İsmail Cengiz, Murat Çobanoğlu, Aşık Feyhani.

Muammalar ve çözümleri:

Sanki küçük bir çocuk, düşünme ki ar eder, Ne yapsan, ne eylesen, hemence tekrar eder, Sırdır, sırdan öteye bir yol açılmaya-gör Dosta düşmana karşı âmında ikrar eder... (AYNA)

Mâna verin davul, tokmak sözüne, Sıfat olur çok kimsenin yüzüne Derin derin düşünmeyin a dostlar Onla değer her insan yeryüzüne... (DERİ)

İnsanı azı kaba, fazlası kibar etmez Yokluğu yok eder ya, öyle yoktan var etmez Mühiddini Arabi hitap eder çağlardan Bu gün de tekrarlansa kimse itibar etmez. (PARA)

1970 Konya Aşıklar Bayramına katılan aşıklar toplu olarak bir arada.

Bektaşilik ve Şamanizm'le İlgili Bazı Konular

- I -

Yazan : Doç. Dr. Bedri NOYAN

İslâmdan Önceki Din ve Dini Törenler :

Birbirlerinden ayrı Oba'lar, Boy ve Oymak'lar halinde yaşayan Türkler birleşerek büyük topluluklar meydana getirdikçe, bu teşkilatlanma ile orantılı olarak, din düşüncesi de geliyordu. Önceleri Totem (Ongun) adı altında bir hayvan veya bitki'yi kendilerine Tanrı saymış, bunları yememişlerdir. Ancak yolda bir defa dini bir tören şeklinde ayar düzenlenir, bunlardan avlanır, törenle onu kurban edip yerlerdi. Bu avlanma ve yememeli toplantılar (Sıyn, Sığın) ve (Şölen) adı ile çok sonralara kadar sürüp gelmiştir.

Sosyal yapı geliştikçe yeni dinler ortaya çıkmıştır.

Tukyü'ların dini Şamanizm idi. Altay Türklerinde bu din hâlâ vardır. Bunlarca gök, on yedi kat olup Cennet orada, toprak ta yedi veya dokuz kat olup Cehennem orada idi. Yaratan, yukarda olup gök ve Allah eşit anlama gelirdi. İyi ruhlar kuş veya kanatlı diğer bir hayvan (örneğin: Böcek) şeklinde oraya uçardı. Cennet'e Türklerde (Uçmak) denilişi ile bu düşünce arasında da bir ilgi olması mümkündür.

Sonradan, kendi yaşayışlarına çok uygun olan İslâmlığı kabul etmişler ve bu din'e de çok hizmet etmişlerdir. İslâm'ın kılınca olan Türklere İslâmiyet ve bütün İslâm âleminin şükran borcu olması gerektir.

Zaman zaman Oymak'ları ve hükümetleri halkına çeşitli dinler girmiştir. Budizm, Mazdeizm, Maniheizm hatta Hıristiyanlık gibi..

Şamanizm :

Ural - Altay ırkının batı kolundan olan Kuzey Asya Türkleri Şamanizm dininde idiler. Bunlar arasında Moğollar, Tonguzlar da vardı. Bunlardan Tonguz kabilelerinin - Mançular'dan başkaları - bugün de Şaman dinindedirler. Moğollar Budda dinini benimsemediler; bunlardan sadece, Baykal gölü dolaylarında yaşayan Buryart'lar Şamanizm'de kalmışlardır.

İslâmlığı sonradan kabul etmiş, yahud daha önce kabul etmiş olmakla beraber günlük ve politik yaşayışlarında yine eski Türk gelenekleri ve yasa'larına sadık kalmış göçebe Türklerde Şamanizm'in birçok inanış ve âhanelerinin, İslâmlığa rağmen, hüküm sürdüğünü görebiliriz.

Bu nokta yalnız İslâm Türklerde değil, Hıristiyan ve Budda dininde olan Türk kavimlerde de söz konusudur.

(Türk Yurdu, No: 19, Temmuz 1926, s: 25 - 34) deki (Türk - Şamanizm'ine aid) adlı makalesinde Başkırdaş'ın Abdülkadir Bey aynen şöyle yazıyor: (Hıristiyan addolunan "sayılan" Çavaş, Yakut ve bazı Siberya Türkleri gibi Budist addolunan Sayanlılar tarafından da Hıristiyan ve Budda âyinleri ismiyle birçok Şaman merasimi yapılmakta olduğunu etnografya âlimleri kaydediyorlar) (s: 25).

Aynı yazıda, Türkler arasında Evren, Yarattılış, Tanrılar hakkındaki inanışlar üzerinde bilgi verilmiştir. Gökte nür'u temsil eden on yedi tabaka, aşağıdan karanlılığı ve Cehennem'i temsil eden yedi veya dokuz tabaka vardır. Yukarıda iyi ruhlarla, merhametli Tanrılar, aşağı tabakalarda kötü ruhlar bulunmaktadır...

Nür âleminin Tanrısı Han Ülkün = Kayra Han; Karanlık Tanrısı İrlük Han'dır. Bunlara karşı okunacak du'alar vardır.

Bir de insanların doğrudan doğruya, aracı olmadan tanışıp biliseceği Tanrı'lar (ilâh'lar) vardı. İnsanlara en yakın olan bu Tanrı'lar (Yersu) ilâhları idi. Bunlar Altay kabilelerinin oturduğu yerlerdeki dağ, ırmak, kır (sahra) gibi coğrafik adlar taşıyorlardı: Altay Han, Abakan Ata, Bey, Katun gibi...

Göksel Tanrı, yani nür âlemi Tanrısı ve karanlık Tanrı'sıyla insanlar, aracı olmayan ilgi kuramazlardı, bunlara başvuran için arada kudretli bir aracı lazımdı. İşte bu da (Kam) denilen Şaman Râhibi idi. Bunlardaki Tinsel güç sonradan edinme olmayıp babadan evlâda soydan gelme sayılırdı. Bunlar, törenlerde özel

giysiler giyerlerdi. Törenin büyük koşullarından biri Davul (Altay dilinde Tut-kür) dür. Bunun bir tarafında Mistik işaretler: Güneş, ay yıldız, ağaçlar, kutsal hayvanların resmi bulunur.

Bu Kam'ların bazıları kendilerinde bulunan kudrete gerçekten inanırlardı; vücut kendinden geçmiş bir halde, bazan olmadık ve olağanüstü başarılar da gösterebilirlerdi.

Türklerin Mistik duygularının başlangıç noktasını Orta Asya'daki Şamanizm'de bulabiliriz. Avusturalya'daki Totemcilikte olduğu halde bunda insan ile cansız eşya arasında cevher birliği olduğu yolunda bir fikir ve inanış yoktur. Bu Magik dini sistem Grönland'dan Doğu Siber'ya'ya kadar giden büyük bir bölgedeki Türk - Moğollar ve hatta Eskimo'larla Laponlar arasında da yayılmış ortaklaşa bir inanıştır.

Ziya Gökalp, (Dâr-ül-fünûn Edebiyat Mecmuası, sayı: 5) de yayınladığı (Eski Türklerde Din) yazısında İslâmlık ve Hıristiyanlık gibi dinlerin giremediği yerlerde hâlâ yerini tutup koruduğunu ve bunların girdiği yerlerde de ikinci plânda devam ettiğini kaydetmiştir.

Şamanlar Magico - Medical din adamları idi. Yani Sihir ve Büyü'lerle hasta tedavisi yaparlardı. Bazı kabilelerde bu nitelikler soydan geçen bir kaabiliyyet (Yetenek), bazılarında yarı soydan geçme ve yarı sonradan edinme bir nitelikti. Bugün bile Anadolu'da (Ocak) denilen ve aileye bir yetki olarak babadan oğula geçen, bazı hastalıkların tedavisi ile ilgili kimseler vardır.

Kendini yorarak, davul ve sair âletlerin gürültüsü içinde dehşete sokarak vücut ve istikrarı giren "kendini kaybeden, bir başka âleme dalan" Şaman, böylece dış âlemden ve eşyadan ilgisini keser. Bu âyinlerde o kadar Effort harcarlar ki, ölenleri bile olur. Hülâsa, böylece tam bir Extase haline girer. Kendine geldiği zaman bu bir nevi mirac'ın olağan üstünlüğünü anlatır.

Şamanlık Kuzey - Asya, Amerika ve Avrupa'nın birçok kavimleri arasında ortaklaşa kabul edilmiş ve tatbik edilmekte idi.

Budizm'in kabulünden önce Şama-

nizm, Cengiz sarayının resmi dini idi. Orada Şaman'ların nüfuzunun bir eşine (Kam) lar sahipti.

Eski Yakut'lar ölümden sonrası hakkında büyük bir fikre sahip değillerdi. Bilgileri tamamen teessüs etmemiş, tam şeklini almamıştı. Cennet, Cehennem mef-hûmları (kavram'ları) yoktu. Ruh'u mad-dî olarak, insandan ayrı ve ağırlığa, bir mekâna sahip sayarlardı.

(Burada münasebetli gelmişken bir anı'mı anlatayım; bu gün bile şu Ruh sözcüğünün istenilenden başka türlü anlamlar düşündürdüğü ve Ruhbilim, Psychologie terimlerinin bile değiştirilmek istendiği bilinmektedir. Hal böyle iken, geçen Ramazan aylarında Aydın şehrini ziyarete gelen bir vâ'ızı dinledim.

Vâ'ız efendi ruh'tan söz ediyor, şöyle konuşuyordu :

— Ey Müslüman kardeşlerim: Ruh hakkında herkes bir şey söyler. Siz benim şimdi söyleyeceğimi dinleyin. Ruh vardır, insan ölünce vücudundan çıkar. Bir insan öldüğü zaman tartılırsa yaşadığı zamankinden biraz eksik kilo çeker. İşte o eksilen ağırlığı onun vücudundan çıkan ruhun ağırlığıdır.

Öykü'ye başka bir sözcük eklemiyorum.)

Biz konumuza dönelim :

Bizde Yusuf Ziya Bey, Hayat ve İlahiyat Fakültesi Dergilerinde yazdığı yazılarla Şamanlık konusunu incelemiş ve genel fikirler kaydetmiştir. Köprülü Zade Fuad Bey (F. Köprülü) de sonradan teşekkül eden İslâmi tarikatlarda Şamanizm'in etki ve izleri üzerinde incelemeler yapmış ve bunları: (İnfluence du Shamanisme Turco - Mogol sur les ordres mystiques musulmans - Türk Mogol Şamanizm'inin İslâmi Tasavvufi tarikatlar üzerine te'siri) adı altında, 1929 da yayınlamıştır.

O zamana kadar Alman bilginleri Tahtacı, Bektâşi ve Kızıbaş inanışlarında eski Karya, Likya vesaire itikadlarının artıkları var, diyorlardı. Köprülü'nün bu incelemeleri iledir ki, bu ilişkiler yerinde ve haklı olarak meydana çıkarılmıştır. Aynı bilginimizin (İlk Mutasavvıflar) yapı-tında da bu konu derin bir bilgi ile incelenmiştir.

Bektâşi - Alevî'lerde yatırıların bulunduğu ormanlar, dağ ve tepelerin kutsallığı vardır. Hâlâ yollarda ziyaret ağaçları böyle kabul edilir. Bunların altında gece yatılmaz, çevresinde abdest bozulmaz. Bunların kökü de Asya'dan gelmez. Eski Türk dinindeki Mistisizm çekirdeklerinin (nüve'lerinin) İslâmlıktan sonra da gizli mezhep inanışları halinde, devam ettiğini göstermektedir. Şamanizm'i sadece Pir dîvamı, Cem' Âyini, Erenler Meydanı'nda değil, Törenler, Erkân arasında da bazı etkileriyle görmek mümkündür.

Orta Asya Türklerinin dini olan - Şamanizm o bölgeye kadar gelmiş olan İsmâliyye mezhebinin bazı akidelerini garibsemiyordu. Bugün bile Altay dağları, Siberya'nın kuzey - doğusu ve Büyük Okyanus adalarında bu dinin mensupları vardır. Bu dine sonraları Fisagoriyen'lerin akideleriyle Hindistan'ın tenasüh inançları da karışmıştır.

Şamanlar sihirbaz idiler.

Eski Türkler, din adamlarına (Tuyun) ve dinlerine (Nom) derlerdi. Sihirbaz ve geleceği okuyan kâhinlere de (Kam) derlerdi. Hatta Şaman sözcüğünün Kam'dan, Avrupa'lılar tarafından bozularak, meydana geldiği de söylenmektedir.

Şamanlar sihirbaz oldukları gibi, hastaları da manevî yolla tedavi ederler ve geleceği de bildiklerini söylerlerdi. Fakat ayrıca (Otacı) ve (Atasağın) dedikleri tip doktorları da vardı.

Ziya Gökalp, (Türk Medeniyeti Tarihi) nin 25. sayfasında Avrupa'lıların bu dine Şamanizm demelerinin yanlış olduğunu söyleyerek, doğrusu: (Tuyonizm) demektir, diyor. Eski Türkler bir takım sembollere taptiklarına göre bu, bir nevi sembolizm idi.

Türlere asıl din en üst katta gökte (Kara Han) ve yerin en altındaki Cehennem İlahlarının büyüğü (Yağız Han) = "Oğuz'lar buna Krayir der" isimli Tanrı'ları tanıyorlardı. Yeryüzünde de çeşitli işleri çeviren (Yer-su) İlahları vardı. İşte bunlar ve buna benzer birçok inanışlar göç ve yayılma yollarında rastlanan uluslara, Sâmi ve Âri ırktan çeşitli kavimlere geçmiş, İslâmlığın çıkışından sonra ortaya çıkan mezheplere de girmiştir.

Bize gelen KITAPLAR

• Jean L. JENKINS : "Musical Instruments - Musiki Âletleri". Horniman Museum-London. Adres: Horniman Museum and Library, Forest Hill, London SE 23. 19 X 13,2 Cm, boyunda, kuşe kâğıtlı, 104 sayfa metin + 32 sayfa tablo (Çalgı fotoğrafları). Fıatı yazılı değil.

• Slovenské Národné Muzeum: "Annual Bibliography of European Ethnomusicology - Avrupa Etnomuskoloji Bibliyografyası". Yıllık. No. 4, 1969. Bratislava (Çekoslavya), 1970. Türkiye bahsini yazan: Laurence Picken (Cambridge - İngiltere). Türkiye bahsi: 70. Sf. dan 72. Sf. ya kadar. 21 X 15 boyunda, 88 sayfa, fiatı yazılı değil.

• Donald WARD: "The Divine Twins - Kudsileşen İlahi Çiftler". Avrupa'nın büyük bir kısmı ile İran ve Hindistan'da konuşulan dillerin esasına ait tarihin eski zamanlarında yazılmış efsane. California Üniversitesi Folklor Çalışmaları: 19 (University of California Publications, Folklore Studies: 19). 26 X 17 boyunda, X + 138 sayfa, \$ 4.50.

• Haşim Nezihî OKAY: "Koroğlu ve Dadaloğlu". May Yayınları, Genel Kültür Kitapları, Edebiyat Dizisi: 4. Koroğlu ve Dadaloğlu'nun hayatları ve şiirleri. 19 X 12 boyunda. 160 sayfa, 10 lira.

• Enver TUNÇALP: "Herşey". Şiirler. P. K. 225, Yenişehir — Ankara adresinden edinilir. 16 X 11,5 boyunda, 106 sayfa, 10 lira.

• Atilla İlhan: "Hangi Sol?". Anılar, acılar. Varlık Faydalı Kitaplar: 104. 17 X 12 boyunda, 192 sayfa, 8 lira.

• Necati Zekeriya: "Güzel Nedir? Çirkin Nedir?" Çocuk hikâyeleri. Resimleyen: Dimitar Kondovski. Varlık Büyük Çocuk Kitapları: 30. 17 X 12 boyunda. 72 sayfa, 2 lira.

• Cengiz Dağcı: "Badem Dalında Asılı Bebekler". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 192. 16,5 X 12 boyunda, 336 sayfa, 10 lira.

“Musical Instruments - Musiki Çalgıları,,

Yazan : Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN

[Jean L. Jenkins:] Musical Instruments. Horniman Museum, London. İkinci basım. Londra 1970. 104 sa. ve ekli 32 levha. “The Inner London Education Authority” yayını.

Müzikoloji'nin bir kolu olarak halk müziği ile çalgılarını konu alan Etno-müzikoloji son yıllarda ehemmiyet kazanmıştır. Artık üniversite, enstitü ve müzeler bu alana daha fazla eğilmekte olduğu gibi, özel kongrelerde birçok meseleler görülmekte ve yeni yayınlar da konuyu daha açıklığa kavuşturmaktadır. Burada tanıtılacak eser, etno-müzikolojinin başta gelen kuruluşlarından biri olan Horniman Müzesi (Londra) Müzik şubesi çalgılarının hem küçük bir katalogu ve hem de bu alanın toplu, kısa elkitabıdır.

Müze'nin ilk eşyasını, adı buraya verilen Frederick J. Horniman'ın özel koleksiyonu teşkil ediyor. Yüzyıl kadar önce kendi merakı ile çeşitli eserler toplamaya başlayan F. J. Horniman, 1901 yılında bunları Londra şehrine armağan edince, Belediye Meclisi tarafından ayrı bir kuruluş haline getirilmiş. Kurulan müzede, bu ilk koleksiyonun sayıca az, fakat dünyanın her köşesinden gelmiş çalgıları, müzik kısmının çekirdeğini teşkil etti. Sonraları buraya, yine bazı meraklı kişilerin anıl-maya değer toplamaları da girdi. Bunların başında Dr. A. C. Haddon'un, sonra Adam Carse'nin Avrupa nefesli çalgılar koleksiyonu (1947) ve daha başka bağışlar gelir. Bu arada, şimdi Avrupa'nın sadece klâsik çalgıları alanında kalan Victoria and Albert Müzesi (Londra) 'nin başlıca halk çalgıları ile doğu sanat çalgılarından toplanmış mükemmel bir koleksiyonu da buraya verildi. Bir hayli çalgı da tek-tek satın alındı. Böylece Müze'nin bugün milletlerarası değerdeki mühim çalgı bölümü meydana geldi. Şimdi, bu şubenin daha da zenginleşmesi için çalışılmaktadır.

Horniman Müzesi'nin bu ilmi derlemeleri yanında, öğrenci ve araştırmacılar için hazırlanmış ayrı imkânlar da vardır. 1969 Haziran'ında açılmış bir “Gösteri Odası”nda Müze'nin mütehassısları toplu gelen öğrencilere ayrı bir çalgı koleksiyonu ile tatbikat yapar. Müzik yüksek mekteplerinin toplu ziyaretlerinin artması üzerine de

bu yıl, çalgıları inceleme ve halk müziği kayıtlarını dinleme için ayrı bir “Müzik İnceleme Odası” açılmıştır. Bu tür çalışmaların yanısıra, çeşitli kiş programları da düzenlenerek, çok kere ülkenin dışından davet edilen mütehassısların takdim ettiği, halk müziği ve oyunları konularında konferanslar, gösteriler ve konferanslar verilir.

Elimizdeki eser, hem Müze'nin etno-müzik bölümü ziyaretçilerine ve hem de dışarıdan aynı konu ile ilgilienlere sunulmuş, gerçekten istifadeli bir elkitabıdır. Tarih boyunca, dünyanın her köşesinde kullanılmış çalgılardan başlıca örnekler, dört temel küme içinde daha ince ayırım ve özellikleri ile gözden geçirilmektedir. Kitapta, Müze'deki çalgıların pek çoğu anılmakta ve hepsinin fotoğrafları da verilmektedir. Ancak ne yazık ki, koleksiyondaki çalgıların tam sayısı gösterilmemiştir.

Elkitabının bu genişletilmiş ikinci basımını hazırlayan Mrs. Jean L. Jenkins, müessesenin müzikologudur. Eserin 1958'deki ilk metni de, onun kaleminden çıkmış idi. İhtisas alanı Afrika'nın bazı bölgeleri (Nijerya, Dahomey, Gana, Fildişi sahili, Mali, Nijer, Tanzania, Kenya, Uganda ve Habeşistan) ile Suriye, Ürdün, Bulgaristan ve Batı Türkistan çalgıları olan J. L. Jenkins, şimdi diğer mütehassıslar ile birlikte, “Ethnic Musical Instruments - Identification and Conservation” adlı yeni bir eserin basımını üzerindedir.

Mrs. Jenkins, önsözünde şöyle diyor: “Etno-müzikoloji, geçen yirmi yıl içinde hızla gelişmiş olan bir alandır. Müze bölümleri ve üniversiteler, kendi koleksiyonlarındaki birçok çalgıyı kataloglayıp, onarmaya ve sonuçları yayımlamaya başlamışlardır. Konu üzerindeki bilgimiz, öyle çeşitli yönlerde durmadan gelişmektedir ki, kısa bir elkitabında, müzik aleti mütehassıslarının şimdi üzerinde çalışmakta buldukları çizimleri işaret etmekten fazla bir şey yapmak, gerçekten mümkün de-

ğildir. Araştırmacılar, çalgıları tek-tek derinlemesine incelemeye ve bir bölge veya toplumun çalgılarını taramaya başlamışlardır. Bunlar, bir alanın veya etnik toplumun tamamen koleksiyonlarını, yeterli belgeleme ile, yapmaya da giriştiler.”

Kitabı, “İçindekiler” (4-6. s.), “Önsöz (David M. Boston, Müze müdürü)” (7-8. s.) ve “Yazarın Önsözü” (9-10. s.)'nden sonra, yedi bölüm sayabiliriz :

1. Giriş (11-20. s.) : Bu bölümde, “En eski müzik (arkeoloji kazılarında bulunanlar, Çalgıların resimli örnekleri, Müziğin yazılı kaynakları)”, “Etnik müzik ve sanat müziği”, “Çalgıların yapımında kullanılan maddeler”, “Çalgıların kullanılışı” ve “Çalgıların tasnifi” konuları ele alınmıştır.

2. Kendi-sesliler (21-39. s.) : Tarih boyunca yeryüzünün çeşitli toplumlarına kullanılmış olan bu tür çalgılar, başlıca Vurmalılar, Titreştirmeliler ve Sürtmeliler gibi üç alt-sınıf içinde gözden geçirilmiştir.

3. Deri-sesliler (40-49. s.) : Medeniyetin, yine en eski çalgı türlerinden biri bulunan Deri-sesliler, en eski örneklerinden itibaren incelenmiştir. Burada üç alt-bölüm vardır: Davullar, Sürtmeli Davullar ve Mirlitonlar.

4. Nefes-sesliler (50-63. s.) : Bu kümedeki çalgılar ise, Düdükler, Dilli Düdükler, Boynuz ve Borular, Kendi Yelinde Ötenler olmak üzere dört alt-kesimde ele alınmaktadır. Burada da, yeryüzünün bilinen başlıca örnekleri gösterilmiştir.

5. Tel-sesliler (64-81. s.) : Çalgıların bu son kümesinde, ilk çağlardan beri görülen birçok Tel-sesli, tarihî gelişimleri içinde, Müzik-yayları ve Çengler, Lirler, Sazlar (uzun ve kısa saplı), Yatık-telliler olarak sınıflandırılmıştır.

Elkitabının bunlardan sonra gelen iki bölümünden biri **Kitap Cedveli/Bibliyografya** (82-98. s.) olup, bu aynı zamanda Müze kütaphiği'nde bulunan eserlerin de bir katalogudur. Bibliyografya'da şu kısımlar bulunuyor: İlim süreli-yayımlar, Konu bibliyografyaları; Çalgılar üzerinde araştırmalar: Umumi eserler, Afrika, Amerika, Asya, Avrupa, Okyanusya. Bu bölümün sonuna bir de “Kolleksiyonlar ve Ser-giler” ile “Plâk.bilgisi (Discology)” kısımları (98-100. s.) eklidir. İkinci Müze ka-

taloğları ile sergi rehberlerinden seçme bir cedvel, ikincisinde ise İlk-devir müziği ile etno-müzik alanında plâk yayınları yapan Kurum ve Müzelerin adları toplanmış. Sondaki Fihrist bölümü (101-104. s.) nde, metinde ve resim-altlarında geçen bütün özel adların ve ilmi deyimlerin dizini verilmiştir.

Metinde, nadir raslanan ve az incelenmiş çalgılar üzerinde daha fazla durulmuş, hakkında çokca yayın bulunan Avrupa klâsik çalgıları ise, kısa geçilmiştir. Eserin hazırlayıcısı, sayfa altı çıkmalarynın, kitapta metne ve resimlere daha fazla yer ayırabilmek için konmadığını söylüyor. Ne yazık ki, çalgıların mahalli adları, ancak bir kısmında verilmiş ve onlarda da C. Sachs ile S. Marcuse'un temel eserleri esas tutulmuştur. Bu, büyük bir eksikliktir. Her kümedeki çalgıların toplu incelenmesi sırasında Müze'de bulunanlar ayrıca işaret edilmiş ve bunların Bernard Brandham eliyle çekilmiş cidden güzel fotoğrafları da ekli levhalarda verilmiştir. Elkitabının sonunda bulunan dünya çalgı araştırmaları üzerindeki konu bibliyografyası gerçekten zengin ve istifadeli. Müze'deki çalgılar için düşünülen, ayrı elkitapları yayınının çok gecikmemesi de temenni edilir.

Çalgıların tanıtılmasında, “Comité Internationales Musées et Collections des Instruments de Musique” in 1969 yılında hazırladığı deyimler kullanılmıştır. Bu deyim ve tanımlarda, Hornbostel-Sachs tasnifi (1914) esas alınmakta birlikte, çalgı araştırmalarına ilgi duyan herkesin anlayabileceği basitliğe dikkat edilmiştir (1).

Bu güzel baskılı elkitabında dikkatimizi çeken başlıca hususları da şöylece sıralayabiliriz. Aradan seçilmiş altı çalgı resminin, kapağa konduğu için levhalarda asıl yerinde verilmemesi, ilmi diziyi bozduğu gibi üstelik bunlardan istifade imkânını da çok azaltmıştır. Türkiye'den zihni sadece üç çalgı (nr. 50, 125, 151)'dan birinin adı metinde yazıldığı gibi “Tar” (4f. s., nr. 50) değil, “Zilli def” veya sadece “Def, Tef” dir. Nr. 33'deki “Ağzı çengi”, burada İtalya'dan, halbuki S. Marcuse'un eserinde (plate 4, b) Hindistan'dan olarak gösterilmiştir. Hangisi doğrudur? 56. sayfadaki Türk çalgısı “Balaban”, değil, “Balaban” dir. Yine oradaki

Özbek çalgısı "Kushnai" ise, "Koş-nây (yani Çifte nây)" olacaktır. Fihrist'de bulunan "Cello", 77. değil, 141. resimde anılıyor. Yine orada "Rebec" ile "Rebab" karıştırılmış ve ikinciye âit olan 138. resim birinciye bağlanmıştır. Çeşitli bölgelerden toplanmış çalgılar arasında bazılarının, Türkler'in yaydığı âletler olduğu açıkça görülüyor: Bulgaristan'daki "Kaval" (nr. 61)" ile "Gaida (nr. 90) ve Rumanya'daki "Cobza (nr. 132)" (yani bizim Kopuz)... Bulgaristan'da kendi dillerince adlandırılan "Gadoulka (nr. 139)" da sanat müzimizde kullanılan kemençeden alınmış olmalıdır.

Horniman Müzesi Müzik şubesi koleksiyonundaki çalgılar, eserde demirbaş numarası ile tam bir kataloğu verilmediği için, resimleri sırasıyla şunlardır (2) :

(Resimleri kapakta bulunanlar)

1. Rattle [çingirdak]. Kendi-sesli. Kuzeybatı Kanada. Haida kızilderilileri. 26 sm.
  2. "Tunbuk", goblet drum [dümbek]. Deri-sesli. İran. 39 sm.
  3. "Vina", long lute used as a stick zither [yatık-telli saz]. Tel-sesli. Güney Hindistan. 125 sm.
  4. Waisted single membrane drum [ince belli, tek yüzlü davul]. Deri-sesli. Yeni Gine. 102 sm.
  5. "Serpent", bass cornett [kıvrık boru, bas kornet]. Nefes-sesli. Londra, Bilton yapısı, 1840 sınırları. 65 sm.
  6. Xylophone [ksilofon, çubuk-sesli]. Kendi-sesli. Birmanya. 130 sm.
- #### I. Idiophones/Kendi-sesliler
7. Ivory clappers [fildişi çalpara]. Mısır, M. Ö. 1450 sınırları. 15 sm.
  8. Bronze cymbals [tunç ziller]. Çin. 21 sm.
  9. Wooden shield [ağaç siperlik, kalkan]. Andaman adl. (Hind okyanusu). 104 sm.
  10. Xylophone [ksilofon, ağaç çubuk-sesli]. Sierra Leone (Afrika). 101 sm.
  11. "Gender", metallophone [maden çubuk-sesli]. Cava. 128 sm.
  12. Lithophone [taş çubuk-sesli]. Cumberland (Kuzey İngiltere), XIX. yy. 185 sm.
  13. Suspended gong [asma gong]. Birmanya, 53 sm.
  14. "Shan drum", flat gong [Şan davulu, yatık gong]. Birmanya. Shan bölgesi. 48 sm.
  15. Steel 'durum' [çelik davul]. Trinidad (Orta Amerika). 59 sm.
  16. Wooden clapper bell [çalpara biçimli ağaç çan]. Nijerya. 36 sm.
  17. Wooden multiple clapper bell [çalpara biçimli ağaç küme çan]. Kongo. 23 sm.
  18. Bronze bell [tunç çan]. Çin, M. Ö. 900-300. 49 sm.
  19. Resting bell [sabit yatık çan]. Japonya. 107 sm.
  20. "Mu yii", wooden fish, slit-drum [vurmalı çingirdak]. Çin. 34 sm.
  21. Bronze rattle [tunç çingirdak]. İrlanda, Tunç çağı, M. Ö. 500 sınırları. 13 sm.
  22. Wooden rattle [ağaç çingirdak]. Kuzey Peru, Moche kültürü, M. S. 100 - 600 sınırları. 19 sm.
  23. Ivory stick rattle [fildişi çomak çingirdak]. Nijerya. 58 sm.
  24. Bronze bell rattle [tunç çan çingirdak]. Luristan (İran), M. Ö. I. bin. 6 sm.
  25. Nut shell dancing belt [fundık kabuğundan çingiraklı kemer]. Güney Amerika kızilderilileri. 25 sm.
  26. Anthropomorphic jingle [insan şekilli çevgân]. Kongo. 32 sm.
  27. Bronze sistrum [tunç sistrum]. Mısır, M. Ö. 1450 sınırları. 25 sm.
  28. Brass and wood sistrum [pirinç ve ağaç sistrum]. Habeşistan, Hristiyan Ortodoks kilisesi. 19 sm.
  29. "Anklung", sliding rattle [ksilofon, sürtme çingirdak]. Cava. 81 sm.
  30. Scraper [gıcirtılık]. Doğu Afrika. 62 sm.
  31. Mechanical stridulator [kaynana zırlıtısı]. Polonya. 21 sm.
  32. Bamboo Jew's harp [bambu ağız çengi]. Yeni Gine. 29 sm.
  33. Iron Jew's harp [demir ağız çengi]. İtalya. 13 sm.
  34. Zoomorphic sansa [hayvan şekilli sansa, titreştirmeli diller]. Nijerya, Ibo halkı. 41 sm.
  35. "Sansa", sansa [titreştirmeli diller]. Güney Afrika. 20 sm.

36. Musical box [müzik kutusu]. İsviçre. 10 sm.
37. Glass harmonica [cam harmonika]. Karlsruhe (Almanya), 1780 sınırları. 113 sm.

II. Membranophones/Deri-sesliler

38. Cylindrical double membrane drum [silindirik biçimli iki yüzlü davul]. Nijerya. 35 sm.
39. "Tsuri daiko", barrel shaped double membrane drum [fiçli biçimli iki yüzlü davul]. Japonya. 68 sm.
40. Conical shaped single membrane drum [koni biçimli tek yüzlü davul]. Nias adası (Endonezya). 51 sm.
41. "Koboro", conical shaped double membrane drum [koni biçimli iki yüzlü davul]. Habeşistan. 64 sm.
42. "Ntenga", conical drum [koni biçimli davul]. Uganda (Afrika). 18 sm.
43. "Tsuzumi", waisted double membrane drum [ince belli ve iki yüzlü davul]. Japonya. 35 sm.
44. "Talking drum", konuşan davul [ince belli ve iki yüzlü davul]. Nijerya. 58 sm.
45. Skull drum [kemik gövdeli davul]. Tibet. 21 sm.
46. Footed single membrane drum [ayaklı ve tek yüzlü davul]. Nijerya. 50 sm.
47. Waisted handle drum [ince belli ve saplı davul]. Yeni Gine. 73 sm.
48. Copper kettledrum [bakır nakkare]. Mısır. 68 sm.
49. "Naqara", double kettledrum [çifte nakkare]. Fas. 44 sm.
50. "Tar", frame drum with jingles [zilli def]. Türkiye. 24 sm.
51. "Daff, Duff, Tof", square frame drum [kare def]. Toledo (İspanya). 25 sm.
52. Frame drum with handle [saplı def]. Kuzey Amerika, Plains kızilderilileri. 38 sm.
53. "Tabla", drum [davul]. Hindistan. 29 sm.
54. Barrel-shaped drum [fiçli biçimli davul]. Gana, Ashanti halkı. 60 sm.
55. Friction drum [sürtmeli davul]. Zambiya (Güney Afrika), Luvale halkı. 47 sm.

56. Mirliton [ses boğucu]. Nijerya, 20 sm.
57. "Kazoo", mirliton [ses boğucu]. Batı Almanya. 12 sm.

III. Aerophones/Nefes-sesliler

58. Pottery panpipes [pişmiş topraktan miskal]. Peru, Nazca kültürü, M. Ö. 200, M. S. 600 sınırları. 27 sm.
59. Wooden panpipes [ağaç miskal]. Peru, Nazca kültürü. 35 sm.
60. Bamboo panpipes [bambu miskal]. Japonya. 27 sm.
61. "Kaval", end-blown flute [uçtan üfleli kaval]. Bulgaristan. 34 sm.
62. "Embilta", notched flute [çentikli düdük]. Habeşistan. 66 ve 84 sm.
63. Notched flute of porcelain [çini çentikli düdük]. Çin. 54 sm.
64. Bird call [safir, kuş ötüşü]. İtalya. 10 sm.
65. Whistle [safir, düdük]. Kuzey Peru, Viru vâdisi, 600 sınırları. 10 sm.
66. Whistle [safir, düdük]. Chiclayo (Peru). 1100 sınırları. 18 sm.
67. Whistling pot [çömlek (desti) düdük]. Peru, Chimu kültürü, 1200-1470 sınırları. 20 sm.
68. "Ocarina", globular flute [kürevi düdük]. Meissen (Almanya), XIX. yy. 13 sm.
69. "Nguru", whistle [safir, düdük]. Yeni Zelanda, Maori halkı. 17 sm.
70. Ringed flageolet [ağızlıklılı tiz kaval]. Endonezya. 28 sm.
71. Duct flute [ağızlıklılı kaval]. İspanya. 21 sm.
72. Necklace of bird bone duct flutes [kuş kemiklerinden yapılmış kavallı gerdanlık]. Panama, Chucunaque kızilderilileri. 21 sm.
73. Double duct flute [çifte kaval]. Yugoslavya. 34 sm.
74. "Recorder", duct flute [Ağızlıklılı kaval]. Londra, Thomas Stanesby yapısı, 1734 den önce. 51 sm.
75. Transverse flute [yandan üfleli kaval]. Peru, 800 sınırları. 25 sm.
76. One keyed flute [tek anahtarlı flüt]. Londra, Schuchart (Stanesby Junior) yapısı, 1734-1754. 60 sm.

77. Boehm system flute [Boehm düzenli flüt]. Paris, Lot yapısı, XIX. yy. sonları. 67 sm.
78. "Launeddas", triple pipe [üzüz kaval]. Sardinya. 47 sm.
79. "Zummara", idioglott reed [dilli düdük]. Tunus. 36 sm.
80. "Pibcorn", single reed [dilli düdük]. Galler (İngiltere). 47 sm.
81. "Diplye", double hornpipe [çifte kaval]. Yugoslavya. 23 sm.
82. "Zukra", bagpipes [tulum, gayda]. Suudi Arabistan. 46 sm.
83. "Tsambouna, bagpipes [tulum]. Girit. 67 sm.
84. "Clarinet" [klarinet]. Berchtesgaden (Almanya), Walch yapısı, XVIII. yy. ortaları. 67 sm.
85. "Clarinet" [klarinet]. Viyana. S. Koch yapısı, XIX. yy. başları. 57 sm.
86. "Clarinet" [klarinet]. Brüksel, A. Sax yapısı, 1840 sıraları. 66 sm.
87. Basset horn [uzun klarinet]. Berlin, Griessling et Schlott yapısı, 1820 sıraları. 102 sm.
88. Oboe, double reed [zurna]. Tibet. 58 sm.
89. "Algaita", oboe [zurna]. Kuzey Nijerya. 47 sm.
90. "Gaida", bagpipes [tulum, gayda]. Bulgaristan. 96 sm.
91. "Zampogna", bagpipes [tulum]. İtalya. 62 sm.
92. "Lowland Scots pipes", bagpipes with bellows [körüklü tulum]. İskoçya, Lowland bölgesi, 104 sm.
93. "Irish Union-pipe", bagpipes [tulum]. İrlanda. 109 sm.
94. "Oboe" [obua]. Londra, Stanesby yapısı, XVIII. yy. başları. 59 sm.
95. "Cor anglais", alto oboe [ingiliz borusu]. Modena (İtalya), Dr. Bertani yapısı, XVIII. yy. sonları. 72 sm.
96. "Bassoon" [bason]. Londra, Caleb Gedney yapısı, XVIII. yy. ortaları. 122 sm.
97. "Bassoon" [bason]. Londra, Hawkes yapısı, XX. yy. başları. 129 sm.
98. "Shô", mouth organ [ağız orgu, çıpçığ]. Japonya. 45 sm.
99. "Accordion" [akordiyon]. Fransa, 1820 sıraları. 42 sm.
100. "Chamber organ" [oda orgu]. Avrupa, XVII. yy. 214 sm.

101. "Cornett" [kornet]. Avrupa, XVII. yy. 60 sm.
102. End-blown trumpet [uçtan üfleli boru]. Yeni Gine. 40 sm.
103. Side-blown trumpet [yandan üfleli boru]. Benin (Nijerya). 19 sm. (bir eserin kabartma bir parçası).
104. Side-blown trumpet [yandan üfleli boru]. Yeni Gine. 72 sm.
105. "Shofar", curved horn [boynuz, nefir]. İsrail. 32 sm.
106. Side-blown horn [yandan üfleli nefir]. Nijerya. 33 sm.
107. Conch shell trumpet [burma istiridye boru]. Hindistan, XVIII. yy. 18 sm.
108. Conch shell trumpet [burma istiridye boru]. Tibet. 59 sm.
109. "Trumpet" [boru]. Nuremberg (Almanya), Haas yapısı, XVII. yy. sonları. 69 sm.
110. Bullroarer [fıldırık, fırlıdak]. Avustralya. 29 sm.

IV. Cordophones/Tel-sesliler

111. Musical Bow [müzik-yayı]. Güney Afrika. 111 sm.
112. Braced musical bow [germeli müzik-yayı]. Tanzania, Hadza halkı. 153 sm.
113. Compound musical bow [birleşik müzik-yayları]. Kongo. 90 sm.
114. Rudimentary harp [ilkel çeng]. Güney Afrika. 74 sm.
115. Bow harp [yay biçimli çeng]. Güney Sudan, Azande halkından Niam-niam kümesi. 110 sm.
116. Bow harp [yay biçimli çeng]. Birmanya. 101 sm.
117. Angle harp [üçgen çeng]. Kafkaslar, XVIII. yy. 62 sm.
118. Angle harp [üçgen çeng]. Kongo. İturi ormamı. 46 sm.
119. Frame harp [çerçevesi / kasnaklı harp]. Dublin (İrlanda). Egan yapısı, 1820. 90 sm.
120. "Triple harp" [Galler çengi, harpi]. Galler (İngiltere), XIX. yy. başları. 185 sm.
121. "Lyra", bowl lyre [kâseli lir]. Yunanistan, M. Ö. 500 sıraları. 12 sm. (küçük bir vazo üstünde resim).
122. "Bagana", box lyre [kutulu lir]. Habeşistan. 111 sm.

123. Bowl lyre [kâseli lir]. Habeşistan. 101 sm.
124. Long lute [uzun saplı saz]. Mısır. 45 sm.
125. "Saz", long lute [uzun saplı saz, Bağlama], Türkiye. 58 sm.
126. "Sitar", long lute [uzun saplı saz]. Hindistan. 125 sm.
127. "Tar", long lute [uzun saplı saz, Târ]. Ermenistan. 91 sm.
128. "el-Ud", short lute [kısa saplı saz, Ut]. Suriye. 81 sm.
129. "Chitarrone", archlute [büyük bas lut]. Cardona (İspanya), J. Montoya yapısı, 1591. 175 sm.
130. "Pandurina", lute [küçük lut]. Parma (İtalya), Pietro Fontinelli yapısı, 1673. 48 sm.
131. "Guitar" [gitar]. Venedik, 1626. 95 sm.
132. "Cobza", short lute [kısa saplı saz, Kopuz]. Rumanya. 68 sm.
133. "Gusle", one-stringed fiddle [tek telli kemençe]. Yugoslavya. 67 sm.
134. "Masenqo", one-stringed fiddle [tek telli kemençe]. Habeşistan. 96 sm.
135. "Hu ch'in", two-stringed fiddle [iki telli kemençe]. Çin. 45 sm.
136. "Kemanje", three-stringed fiddle [üç telli kemençe]. İran. 78 sm.
137. Three-stringed fiddle [üç telli kemençe]. Tayland (Güneydoğu Asya). 90 sm.
138. "Rebab", two-stringed fiddle [iki telli kemençe]. Kuzey Afrika, 61 sm.
139. "Gadoulka", five-stringed fiddle [beş telli kemençe]. Bulgaristan. 56 sm.
140. "Fandur", three-stringed fiddle [üç telli kemençe]. Kafkaslar. 53 sm.
141. "Viola da Gamba" [diz kemani]. Hamburg, Tielke yapısı, 1687 (XIX. yy. da çello'ya çevrilmiştir).
142. "Nykelharpa", keyed fiddle [burgulu kemençe]. İsveç, XIX. yy. 88 sm.
143. "Hurdy-gurdy", fiddle with a rosined wheel [lâterna, kurmalı kemençe]. Fransa, XVIII. yy. başları. 69 sm.
144. "Sarinda", short bowed lute [kısa kemençe]. Kuzey Hindistan, XIX. yy. başları. 69 sm.
145. "Enzenze", stick zither [çubuk yatık-telli]. Batı Uganda (Afrika), Konjo halkı. 78 sm.
146. "Valiha", tube zither [boru yatık-telli]. Madagaskar. 30 sm.
147. Raft zither [tabla yatık-telli]. Nijerya, Benue yaylası, Birom halkı. 34 sm.
148. "Nanga", trough zither [tekne yatık-telli]. Tanzania (Afrika), Haya halkı. 61 sm.
149. "Koto", long zither [uzun yatık-telli]. Japonya. 191 sm.
150. "Mi gyuan", long zither [uzun yatık-telli]. Birmanya. 51 sm.
151. "Qanun", board zither [kanun]. Türkiye. 93 sm.
152. "Épinette des Vosges", rectangular zither [dikdörtgen yatık-telli]. Fransa, XVIII. yy. sonraları. 60 sm.
153. "Tambourin du Béarn", rectangular (beaten drone) zither [dikdörtgen, vurmali, sesi pes yatık-telli]. Fransa. 77 sm.
154. "Spinet", plucked zither [spinet, mızraplı yatık-telli]. İtalya, XVI. yy. sonları. 72 sm.
155. "Spinet", plucked zither [spinet, mızraplı yatık-telli]. Londra, Mahoon yapısı, 1771. 183 sm. (ödünç verilmiş).
- 156-157 "Harpisichord", plucked zither [harpisikord]. İtalya, XVII. yy. sonları. 205 sm.
158. "Santir", struck zither, dulcimer [santur]. İran, XVIII. yy. 89 sm.
159. "Square piano" [piyano]. Londra, Broadwood yapısı, 1799. 163 sm.
160. "Grand piano" [büyük piyano]. Londra, Broadwood yapısı, 1808. 244 sm.

(1) Etno-müzikoloji alanındaki yüzlerce çalgının sınıflandırılması ve bunlara birer ilmi ad verilmesi için birçok deneme yapılmış ve bunlardan en tutanı E. M. von Hornbostel ile Curt Sachs'ın tasnifi olmuştur. Türkiye'de ise, bu tasnifi karşılamak üzere, çalgı deyimlerinin türkçesi üzerinde geniş ve yeterli bir çalışma yapılmamıştır denebilir. Bu sebeple, yazımda verdiğim çalgı kataloğunda ilmi deyimlerin İngilizcesini aldım ve türkçe karşılık de-nemesini de yanında köşeli parantez içinde gösterdim.

(2) Çalgılar bu cedvelde şu sıra ile verildi: Varsa asıl adı, İngilizce ilmi deyim, bunun türkçe karşılığı, çalgının nereden alındığı, varsa yapıcısı ve tarihi, ölçüsü.

Ekim İşlerine Dair Atasözleri ve Deyimler

Yazan : Azmi GÜLEÇ

Yük. Ziraat Müh.

Tarımda en önemli faaliyetlerden biri de ekim işleridir. Düzenli ve başarılı bir ekim her şeyden önce toprağın tavlı olmasına bağlıdır. Bunun için Atalarımız :

- Evveli tav, sonrası yine tav.
- Tavsız ekme, tatsız yeme.
- Tavı bilirsen, ekmegi bulursun.
- Er ek, geç ek, tav'a ek.
- Eve etme tav'a ek.
- Toprak tavlı, bırak avı.
- Örumceklenmiyen tarlayı ekme, Demişlerdir.

Ekim sırasında iyi tohumluğa da çok büyük değer vermek gerekmektedir. Bu da Atasözlerimizde en özlü bir şekilde belirtilmiştir :

- Tohumu ya ene, ya dene, ya ele.
- Tohumunu enedi, gözlüğünü dene-di, yavan ekmek yemedi.
- Tohumu tarladan üstün tut.
- Tohumun arı'sı, öküzün irisi (arı: temiz)
- Tohumun arısı kazancın yarısı.
- Tohuma "amamın" dersin sonra çer çöp yersin.
- Bilmediğin tohumu dene ek, senin-kini ene ek.
- Tohumun soylu, ekinin boylu.
- Ek tohumun soylusunu, gör ekinin boylusunu.
- Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını.
- Tohumu çepel, öküzü topal.
- Eker tohumun iyisini, çifte tutar seyisini.
- Tohumu ele yatma, çepel tohum atma.
- Tohumu kırk anbar, aç kalır çoban Kanber.
- Tohumu ele, sonra gider yele.
- Tohumu ek erken, kıvranırsın yerken.
- Tohumu ekerken kazan, yoksa boş kalır kazan.
- Tohumu seç, büyük olur çeç.
- Tohumunu değıştir, velevki komşudan olsun.
- Tohumu eker dağa taşa, kaptırır yağmura yaşa.

- Çiftçi tohumu şöyle atar: Biri boşa, biri kuşa, biri taşa, biri işe.
- Tohumu saçar, ağzını havaya açar.
- Tohum ambarda değil, tarlada durmalı.
- Tarlayı dizle, tohumu gizle.
- Şimdi de ekim'le ilgili Atasözleri ve deyimleri gözden geçirelim :
- Er kalkan er eken aldanmaz.
- Er eken bol alır, er giden yol alır.
- Vaktiyle ekmeyen eksik ürün alır.
- Seyrek ek, sık topla, sık ek seyrek topla.
- Sık yılda yılda, seyrek yılında olur.
- Ekinin seyregi her yıl, sıkı bir yıl olur.
- Kasımdan on gün evvel, on gün sonra ekme.
- Kasımda ek, aralıkta elini çek.
- Kasım elli, ekeceğin belli.
- Karakış ekini, "eyvah" ekinidir.
- Geç eken, güç biçer.
- Ekersen güzlüğü, alırsın kabı tuzluğu, ekersen yazlığı, satarsın kabı tuzluğu.
- Yazlık ekmiş bayıra, onu Allah kayıra.
- Güzlüğe yeter olmaz, yazlıktan beter olmaz.
- Ekin güzden, yemek tuzdan tad alır.
- Güzlük iraktan, yazlık kuraktan belli olur.
- Yazlık yanık olur, güzlük kanık olur.
- Güzün kurak deme ek, yazın atı çayır'a çek.
- Yazlık eken, her yıl aç kalırsa, güzlük eken on yılda bir aç kalır.
- Güzlük olmaz sanma, el sözüne kanma.
- Az olsun, güzlük olsun.
- Bir dönüm güzlük, on dönüm yazlığa bedeldir.
- Güzlüğe uyar olmaz.
- Güzün ek, yüze ek.
- Güzden ek buğdayı olur olmaz de-

"Kocakarı Soğukları" Hakkında

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

(Derleniş yeri ve yılı: Malatya, Gündüzbey köyü - 1965. Anlatan ve doğumu: Fatma Şentürk - 1310).

Her yıl Mart ayının ikinci haftasına girilince takvim yapraklarında göze çarpan "Kocakarı soğukları" herkesi ürkütür, hazırlıklı olmaya davet eder. Cemrelerden sonra havaların iyiye doğru gitmesi ve güneşin arada bir de olsa görünmesi kışın bittiğine delil sayılırsa da havaların tekrar soğuması yeni baştan kış günlerine dönüldüğünü hatırlatır.

Fırtınalarla dolu bu bir haftalık soğukların şiddetli kış günlerine denk şekil-

me, eğer yaza kalırsa ya saman tükenir, ya tohum, yahut ta öküz ölür.

- Güzlük varlık getirir, yazlık tohum götürür.
  - Yazlık olursa, evlâdına gösterme yak, o da ekmesin.
  - Yazlık ekin onarsa, evlâdına deme.
  - Yazlık zor olur, güzlük bol olur.
  - Buğday ile koyun, kalanı oyun.
  - Buğday başak verince, orak bahaya çıkar.
  - Buğday bolluk ekini, çavdar kıtlık ekinidir.
  - Ek buğdayı arpayı, takma boğazına torbayı.
  - Arpayı kara yere, buğdayı ara yere.
  - Arpanın kışlığı, eksik etmez harçlığı.
  - Martın sıpası, şubatın arpası iyi olur.
  - Durma ek, oturma ek, isterse top-rak olsun pek.
  - Dereye ekin ekme sel alır, tepeye harman dökme yel alır.
  - Ekinci yağmur ister, yolcu kurak, ikisinin de muradını veren Hak.
  - Bilerek eken, gülerek çeker.
  - Üç elli de sert ekme, biterse evlâdına deme.
  - Bir ekmeli, on biçmeli.
- Ekim sonunda bazı çiftçiler şöyle der-
- lermiş :
- Bu zamana hürmet, ustamıza rahmet, az işe çok bereket.

de ısı farkı meydana getirmesi köylerde, özellikle davar ve sığır beslenen yerlerde dikkatle izlenir. Bu amansız haftaya neden "Kocakarı soğukları" dendiğini dinlediğimiz şekilde anlatmaya çalışalım :

Bundan çok, çok zamanlar öncesi yaşlı, kimsesiz bir kadın, şimdi kocakarı soğuklarının başlangıcı olarak bildirilen günde havaların güzelliğine aldanır. Keçilerini ahırdan çıkartıp, köyden çok uzakta olmayan bayırlara götürür otlatmaya. Uzun kış süresince ahırda kalmaktan bunalan keçiler koşa, zıplaya bulabildikleri kuru otlardan nemeye başlarlar. İhtiyar kadın bir davarlara bakar, bir de başını göğe çevirir. Güneş ışınları yüzüne, gözüne vurunca birden neşeye dolar. İçine sığmayan bu sevinçle başlar söyleyip oynamaya :

Tirilim tiştan

Kurtulduk kıştan

Dere tepe kalmadı

Doldu kartışten (*)

Usanincaya, yoruluncaya kadar sürer bu oyun. Biraz sonra kendini yerde bulur kadın. Yeterince dinlenir, yorgunluğu geçer. O sırada güneş görünmez olur. Buluta girer. Sağa sola koşuşan bulutlar kaplar gökyüzünü. Arkasından bir fırtına çıkar ki, anlatılacak gibi değil...

Az önce kıpır kıpır kuru ot koparan keçiler beklenmedik soğuktan birbirlerine sokulurlar. Bıçak gibi kesen fırtınaya dayanamazlar daha fazla. Çok geçmeden hepsi buyar, (**) kırılır gider. Zavallı kadın donmaktan zor kurtulur. Sığındığı kayanın arkasından çıkıp eve doğru giderken gözleri yaşlı son bir defa daha bakar yerdeki keçilere. Eve girince figan yeniden başlar. Meğer avluda bıraktığı oğlaklar da donup kalmışlar soğuktan.

O zamandanberi senenin belirli gününde meydana gelen soğuklar "kocakarı soğukları" diye söylenir.

(*) Kırtış : Kışın zayıflayan keçilerin derilerinden kopup tüylerine yapışan koyu kahverengi, pul pul bir nevi kır. Baharda azıcık semizleyen keçiler kırda kaşınıp silkindikçe bunları yere dökerek.

(**) Buymak : Soğuktan donmak ya da donacak hale gelmek.

Halk Oyunları Seramik Yarışması

VE 1970 - 1971 KARAGÖZ TAKVİMLERİ

Yazan : Bora HINÇER

ÇANAKKALE SERAMİK ÖDÜLÜ 1970

22 aralık 1970 tarihinde İstanbul Tak-
sim Belediye Dükkânlarındaki Çanakkale
Seramik Teşhir Galerisinde bir sergi açıl-
dı. Büyük ilgi gören sergi, "folklor" aç-
ısından da değer taşıyordu. Bütün dünyada
bilinen ve kökü yüzyıllar öncesine dayanan
Türk Seramik Sanatı'nın bugünkü temsil-
cileri, Türk Halk Oyunları konulu "Ça-
nakkale Seramik Ödülü 1970" yarışmasın-
da sanat güçlerini en kuvvetli şekilde or-
taya koymuşlardı.

Yarışma, haziran 1970 de bütün Türk
Seramikçileri'ne açık olarak başlamış ve
eserler eylül 1970 sonunda yarışma rapor-
törlüğüne teslim edilmişti. Her sanatçı,
tesbit edilmiş olan şu iki konu için eser
göndermişti :

1. Türk Halk Oyunları (Seramik Pano)
2. Türkiye'den Bir Hatıra (Seramik
Eşya).

Seramikçilerimiz, kısa bir hazırlanma

Çanakkale Seramik Ödülü 1970 Yarışmasında
birinciliği kazanan Mediha Akarsu, eserinden
bir bölümün önünde.

süresi olmasına rağmen yarışmaya büyük
ilgi gösterdi. Müddet sona erdiğinde 38
sanatçının eserlerini gönderdiği anlaşıldı.

D.G.S.A. Seramik Atelyesi Kürsü Baş-
kanı Prof. İsmail Hakkı Oygur, T.G.S.Y.O.
Müdürü ve Seramik Bölümü Başkanı Prof.
Hakkı İzet, D.G.S.A. Resim Bölümü Baş-
kanı Bedri Rahmi Eyüboğlu, T.G.S.Y.O.
Seramik Bölümü Öğretim Üyesi Jale Yıl-
mabaşar Ertuğın, T.G.S.Y.O. Öğretim Ü-
yesi ve Yeni Gazete Sanat Yönetmeni Za-
hir Güvemli, Türk El Sanatçıları Derneği
Başkanı Y. Müh. İsmail İşmen ve Çanak-
kale Seramik Fabrikaları A. Ş. Temsilcisi
İç. Mim. Halit Çanga'dan kurulu Jüri, iki
defa toplandı. İlk toplantıda eleme yapıldı
ve sekiz eser finale kaldı. İkinci jüri
toplantısında ise dereceler belli oldu. Jüri,
dereceleri şöyle tesbit etmişti :

Birinci; Mediha Akarsu (10.000,—TL.
ödül)

İkinci; Filiz Özgüven (5.000,—TL. ödül)

Üçüncü; Mehmet Bastoncu (3.000,—
TL. ödül)

I. Mansiyon; Cavit Bozak (1.000,—
TL. ödül)

II. Mansiyon; Zeliha Ceylan (1.000,—
TL. ödül)

İşte bu beş sanatçı ile finale kalmış
olan Rüya Ultav, Erdinç Bakla ve İbra-
him Taştaban'ın eserleri, yukarıda sözü
geçen sergide sanatseverlere sunuldu.

Sergiyi gezenler, gerek sanat yönü, ge-
rekse teknik açıdan eserlerin büyük de-
ğer taşıdığını gördüler. Her sanatçı, kendi
kişiliğinin ışığı altında, bir bölgemizin o-
yununu eserinde aksettiriyordu. Seçilen
konunun hareketliliği panolara adeta bir
dinamizm kazandırıyor ve eserlerdeki o-
yuncular, sanki canlanıp oyunlarına öyle
devam edecekmiş intibasını uyandırıyor.

Türkiye'den Bir Hatıra konulu sera-
mik eserler de her sanatçının panosunun
önündeki bir sehpa duruyor ve "Ben bir
Türk sanatçısının elinden çıktım. Her şe-
yim ile Türk halkının malıyım" diye sesle-
niyordu. Bu tip eserler, yurdumuzu ziya-

Çanakkale Seramik Fabrikaları A. Ş.'nin bu seneki takviminden bir yaprak. Yukarıdaki resim,
"Yazıcı" oyununda Tiryaki ile Karagözü göstermektedir.

ret eden turistler için muhakkak ki ideal
bir hediyelik eşya olurdu.

Çanakkale Seramik Fabrikaları A. Ş.
ve yarışmanın düzenlenmesinde manevi
yardımları olan Türk El Sanatçıları Der-
neği idarecilerinin verdiği bilgiye göre,
bundan sonraki yıllarda da seçilecek çe-
şitli konularda Türk Seramikçilerini, Türk
Halk Sanatı'ndan esinlendirerek, Seramik
sanatımıza yeni değerler ve yeni eserler
kazandırma çabaları devam edecektir.

KARAGÖZ TAKVİMİ 1970 ve 1971

Çanakkale Seramik Fabrikaları A. Ş.'
nin geçen seneki takvimi sanat çevrelerin-
de sık sık bahsedilen bir konu olmuş ve
takvimin methini duyan herkes bu takvim-
den edinmek için uğraşmıştı. Takvimin ko-
nusu "Karagöz" idi. On iki yapraklı ve
eni 23, boyu 66 cm olan takvimin her yap-
rağı bir Karagöz oyuncu tipine ayrılmıştı.

Ayrıca en sona konulan onüçüncü yaprak-
ta ise her sayfadaki tipin siyah - beyaz
küçük bir fotoğrafı ile tanıtımı yapılıyor
ve nihayet Karagöz Oyunu'nun geniş bir
tarihçesi veriliyordu.

Şirketin Reklam Servisi yöneticileri,
her yıl yüzlerce müessesenin büyük iddi-
alarıyla hazırlattığı takvimlerin yanında,
kendi takvimlerinin ne gibi bir tesir uyan-
dıracağını merakla beklediler. Netice, elde
edilebilecek neticelerin en iyisi idi. Dağı-
tılan otuz bin takvimden sonra, yüzlerce
tebrik, teşekkür ve istek mektubu dosya-
ları doldurdu. Talebin çokluğundan takvim-
min ikinci baskısı yapıldı.

İşin asıl övünülecek yanı, beş bin adet
bastırılan İngilizce takvimin gördüğü bü-
yük ilgi oldu. Karagöz takvimi bütün dün-
yaya yayıldı. Amerika'dan Rusya'ya, A-
vustralya'dan Kanada'ya, İngiltere'den Ja-
ponya'ya kadar, gönderilmesi gerekli her
yere takvim, özel mukavva ambalajlar i-

çinde postalandı. Yunanistan'ın Karagöz'e sahip çıkmağa uğraştığı bir zamanda ve bu arada Yunanistan'daki Pirelli Fabrikalarının da 1970 yılı takvimini Karagöz takvimi olarak çıkarttığı sırada, Çanakkale Seramik Fabrikaları A. Ş.'nin bu mükemmel takvimi yüzümüzü ağarttı.

Şirketin Reklam Servisi yöneticileri için ortaya şimdi önemli bir mesele çıkmıştı. 1970 en iyi şekilde geçirilmişti. Peki, 1971 için ne yapılacak? Geçen yılın başarılı üçlüsü; Karagöz resimlerini yapan ve sanat çevrelerinde haklı bir isim yapmış olan ressam Yurdaer Altıntaş, sahane baskısı ile takvime değer kazandıran Kâğıt ve Basım İşleri A. Ş. Matbaası ilgilileri ve Çanakkale Seramik Reklam Servisi yöneticileri toplandılar. Toplantı sonunda 1971 için de bir Karagöz takvimi yapılması kararlaştırıldı.

Yine on iki yaprak ve eni 47, boyu 34 cm olan 1971 takviminin her sayfasında, Karagöz oyunlarından birer sahne vardı. Takvim adeta bir Karagöz perdesi idi. On üçüncü yaprakta ise her sayfadaki resmin siyah - beyaz bir fotoğrafı ve o oyunun kısa bir özeti bulunuyordu. Ayrıca Kara-

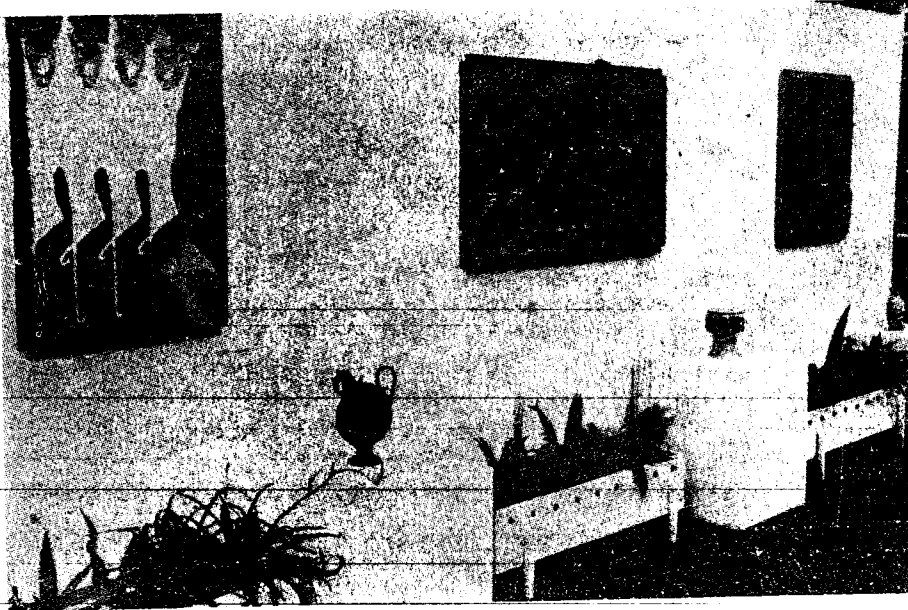
göz Oyunu'nun tarihçesi de yine burada yer alıyordu.

Aralık 1970 sonunda dağıtımına başlanan takvim, geçen senekinden de büyük bir ilgi gördü. Ocak 1971 ayının ilk haftasında tükenen takvimin yine ikinci baskısı yapıldı. Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, "çok acele" kaydıyla yurt dışına göndermek için mümkün olduğu kadar çok sayıda takvim istedi. Kendilerine, İngilizce bastırılmış olanlardan bol miktarda verildi.

Çanakkale Seramik'in Karagöz takvimi, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da onbinlerce konutun duvarını süslemektedir. Gönül arzu eder ki, maddi olanakları olan bütün büyük müesseselerimiz bu tür olumlu davranışlarda bulunsunlar.

*

Çanakkale Seramik Ödülü 1970, Karagöz takvimi 1970 ve 1971 ile, Türk Seramik ve Temaşa Sanatı'nın yaşatılması ve tanıtılmasında önemli ve değerli bir rol oynayan Çanakkale Seramik Fabrikaları A. Ş. yöneticilerini; tebrik etmeyi bir borç biliriz.

Çanakkale Seramik Ödülü 1970 Yarışması neticelerinin teshir edildiği sergiden bir görünüş.

Aşıklar Dünyasından :

Pervanî ile Kelâmî Karşılaşması

Yazan : Mehmet GÖKALP

PERVANİ :

Bana yardım eden Cenabi Allah,
Şefahat Kânımız Ol Resulallah,
Göklere hat çekti "Amentubillah"
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Bîçare Pervanî dara kalmıştır
Kelâm aşıklardan nice görmüştür,
Yedi cehennem nerde makir (!) olmuştur
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Aşıkların ondan olmaz korkusu
Tükenir mi bu ummanın gerisi
Yedi cehennem, ahret sırat köprüsü,
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Gel seni okutan Elişi "Ha" dan
Aşıklar azmedip çıkamaz aradan
Söyle sırat köprüsü söyle ki neden
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Aşıkların hali bu kalmakaldır
Yılan kuyruğunda olan bir kaldır
Meclis-i irfanda dili bülbüldür
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Sana çektiirelim dertle feryadın
Aşıklar dünyada ister muradın
Gel bana söyle o yılanın adın
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Aşık sadıklardan çok olur bilen
Aşıklar dilinde bulunmaz yalan
Sorarsan onu da Hâşîye yılan
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Der KELÂMİ bunu bulmak müşküldür
Aşıkların hali bu kalmakaldır
Dudaktan dudağa ne kadar yoldur
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Ben onu bilirim sana müşküldür
Ne dersen Mevlâya onu kabuldür
Dudaktan dudağa üç bin yıllık yoldur
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

KELÂMİ der bizim ele kaz geldi
Bu çocuğun hemen rengi saraldı
Beyti Ma'mur dünyada ne kadar kaldı
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

Yusufeli'li Aşık Pervanî, (İsmail Çelik) 1950 yılının baharında Sivas'a gidiyor, Orada Kelâmî mahlâslı bir saz şairi ile Mahmud Beyin kahvesinde bir karşılaşma yapıyorlar. Kelâmî mahlâslı Davut Sulârî'ye aittir, kendisi sonraları (Sulârî) mahlâslını kullanmağa başlamıştır. Kelâmî'nin (Sulârî) olup olmadığını o yılın sonbaharında Selim ilçesinin Laloğlu köyüne Davut Sulârî ile gitmek ve Aşık Pervanî ile konuşmak suretiyle meydana çıkarmak mümkün oldu. Pervanî, orada bahçe ziraatı yapıyordu. Bir süre sonra Sarıkamış'ta fırıncılıkla meşgul oldu, daha sonra da Eskişehir'e gidip yerleşti. İsmail Çelik (Pervanî) halen Eskişehir'de fırıncılık yapmaktadır. Sulârî ise Anadoluyu gezmekte, konserler vermektedir. (*)

Aşağıya dercettiğimiz karşılaşmayı Pervanî'den 1950 yılı Ağustos ayında, Sarıkamış'ta derlemiştik. Dini ve felsefi folklorumuza yararlı olur düşüncesiyle aynen yayınıyoruz.

KELÂMİ :

Gel seni düşürem feryad ü derde
Aşıklar imtihan olurlar burda
Ab-ı kevser akar söyle ki nerde
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Her ne ki yaratmış Cenab-i Allah
Kalemle tedarik eylemiş ilâh
Yeşil kubbe içre bendi Bismillah
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Gel sana eyliyem burda bu hali
Gösterem burada bu kalmakalı
Söyle ki tubanın nedir emsali
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Beni fırkat, nâra yakan ateştir
Zikrettiğim daim bir ile beştir
Emsali dünyada onun güneştir.
Arar da bulurum Aşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Bîçare pervanın benzi de gitti
Kendini benimle imtihan etti,
Gökteki yüzlere neyle hat çekti
Ara ki bulasın Aşık Pervanî.

PERVANİ :

Âşık sadık olan bu hali bildi
Cenab-i Mevlâ'dan ihsanı aldı
Nuh Peygamber mucizatına (kadar)
kaldı
Arar da bulurum Âşık Kelâmî. (**)

II. KARŞILAŞMA

Soru sorma sırası şimdi Pervanî'ye gelmiştir. Yeni aşk bâdesi içmiş ve ilm-i leduna vakıf Pervanî sazına dokunup sormağa başlar.

PERVANİ :

Âşıklarım burda ah u zârı var
Yedi burçta duran himmet piri var.
Merdiven başında kaç peykere var
Sebebi nedir ki semada kaldı?

KELÂMİ :

Âşıklarım mürşidinde yeri var
Bağı besleyenin ayva, narı var
Merdiven başının Peygamberi var
Kulluk etmek için semada kaldı.

PERVANİ :

O kimdi ki gitti deryada kaldı
Dışarı çıkanda ne iş işledi
Derya kenarında kaç günü yattı
Biri taşra çıktı, bir- orda kaldı?

KELÂMİ :

O Yunus kendini deryaya attı
Dışarıya çıktı namazın kaldı
On beş gün denizin kıyısında kaldı
Yunus çıktı balık deryada kaldı.

PERVANİ :

Der Pervanî nedir dil ilen durur
Ol nedir ki yahu kulunan durur
Ol nedir ki haki telinen durur
Sebebi nedir ki havada kaldı?

KELÂMİ :

Der KELÂMİ sırrım dikilen durur
Ol sultan kadınlar kullanan durur
O bir örümcektir telinen durur
Pervaz etmek için havada kaldı.

PERVANİ :

Çare yok elinden alıram sazı
Çektirem burda mihneti nazı
Hangi gün halk etti Kızıl Öküzü
Ara ki bulasın Âşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Benim çekticeğim ah ile vahtır
Aşkın fırkatından cismim siyahır
Ne sorarsın Kızıl Öküz de yoktur
Arar da bulurum Âşık Pervanî.

PERVANİ :

Öyle kalmakalı edem yadigâr

Döner mi yolundan sadık âşıklar
Doğru söyle sözün eyleme inkâr
Ara ki bulasın Âşık Kelâmî.

KELÂMİ :

Bağban oldum yetiştirmişem barı
Onniçün çekemem zerrece zârı
Bende yalan yoktur etmem inkârı
Arar da bulurum Âşık Pervanî.

PERVANİ :

PERVANİ der hasmın burda tanıya
Olma Kızıbaş da zikret Ganî'ye
Bilmez isen danış bir Pervanî'ye
Ara ki bulasın Âşık Kelâmî.

Bu karşılaşma sonunda o devrin Si-vas müftüsüne gidilip fikri soruluyor. Müftü bey Pervanî'ye hak veriyor. Kelâmî mat olduğu için de Pervanî ona şu taşlamayı söylüyor :

Güş ver bu sözüme Âşık Kelâmî
Her camış bo... helva mı sandın.
Yazıp okumadan hekim olmuştun
Kalmakalsız işi dâva mı sandın.

Sen de bu başıma pek oldun belâ
Palakların gezer seninle bile
Hemen daldın gittin bir küçük göle
Kurbağa gölünü derya mı sandın?

Nâmertler bağının olur mu barı
Hakikatten dalamadın ileri
Burada eyledin sen de inkârı
Her yalan sözleri imlâ mı sandın.

PERVANİ affeyler burada seni
Var da git meth eyle her yerde beni
Solda tırmık almış elde dirgeni
Eldeki dirgeni yaba mı sandın?

(*) Pervanî hakkında bakınız: Türk Folklor Araştırmaları, Kasım 1952, sayı: 40, Aralık 1952 sayı: 41. Davut Suları hakkında keza T.F.A. Dergisi, Nisan 1953, sayı: 45.

(**) Birinci karşılaşmada Âşık Pervanî, Kelâmî (D. Suları) nin sorduğu bütün soruları cevaplandırmıştır. Karşılaşmada geçen bazı terimlerin açıklamasını ise şöyle yaptı :

Beyti Ma'mur: Yedinci kat gökte (Arş-ı Rahman'da) bir camidir. Hutbe okuyan Mikaildir ve İmamı, Cebraildir. İnanışa göre bu camide melekler namaz kılar. İnsan ölüncə, önce İsrail namaz kıldırır.

Hâşiye Yılan: Nürdan (ışıktan) hâlkolmuş melektir. Hişmedicidir. Terazinin solunda Mahşer yerinde bulunacak, azap veren bu yılan-dır.

Makir: (Mahpus), ağzında yedi cehennem bulunan bir yaratık. Senede iki defa nefes a-

Köy Orta Oyunları :

Muğla'da Arap Oyunu

Yazan : Muammer ÖZLER

Arap Oyunu, Muğla'da, genellikle köy düğünlerinde oynanan bir oyundur. Yöneteni, oyuncusu, makyajcısı, tümü de halkın kendi içindedir. Oyunun oynanış şekli şöyle :

Düğün alanı hazırlanmış, alanın ortasında kocaman çam odunları yanmakta, halk alanın çevresini çepeçevre çevirmiş, çalgıcılar da ağır bir oturak havası çalmaktadır. Eli, yüzü, ayakları ocak isisi ile karartılmış, ceketini ters giymiş, ağzıyla bir ak soğanı ısırılmış olan baş oyuncu Arap, bir kulaç boyundaki sopası ile alana koşarak gelir ve çalgıcıları susturur. Çalgıcılarla birlikte herkes de susmuştur. Arap çalgıcılardan bir oyun havası çalmalarını ister. Fakat çalgıcılar onun hangi havayı istediğini anlayamazlar. Bir iki zeybek havası çalarlar ama, Arap bunları beğenmeyip, kıvrak bir hava çalmaları için diretir. İsteddiği hava "Arap Oyunu Havası" dır. İsteddiği bu hava çalınmaya başlayınca, Arap büyük bir coşku ile oynamaya başlar. Oynarken de değişik sesi ile ara sıra Aşuuuu.. Aşuuuu (Ayşe.. Ayşe...) diye bağırır. Ayşe Arabın sevgilisi- dir. Onunla bu güzel havanın önünde oynamak isteğindedir. Alanın bir kenarından Ayşe (kadın giysisi giymiş bir erkek) görünür. Arap Ayşe'yi görmez kolundan tuttuğu gibi alanın ortasına getirir ve ikisi de daha çok coşku ile oynamaya başlarlar. Bir de Ayşe'nin dedesi vardır. İhtiyar, topal, elden ayaktan düşmüş

dur. Bu nefesi içeri çekerken altı ay kış hükmü sürer, dışarı verirken de altı ay yaz hükmü sürer.

Kızıl Öküz : Arzın zeminindedir. İnanışa göre ayağı kara taş üstündedir. Taşı Cebrail getirmiş olup bir ucan bir uca yaya 40.000 yıllık yoldur. Üzerinde kırk bin çukur vardır. Taşın altında demir bulunur. Boyu 70.000, eni 40.000 yıllık yoldur. Öküzün üzerinde GÜMGÜM adlı gemi, onun üstünde mahşeri kopartacak yel, onun üstünde deniz, denizin üstünde balık, balığın üstünde gemi, geminin üstünde Baker taşı ve onun üzerinde Kızıl Öküz vardır ki bu balığı yer, balık otu yer. Kızıl Öküzün dört bin ayağı -batıl inanışa göre- 40.000 boynuzu vardır.

birisi. Tepesine bir çanak (bakır tabak) giymiş, sırtına bağladığı yastıkla kamburu iyice çıkmış olan Dede topal haliyle, güya Ayşe'yi yakalamak için alana gelir. Dedenin gelişi Arabı kızdırmıştır. Elindeki sopayı Dedenin başına vurduca, çanağın çıkardığı sesler herkesi güldürür. Alanda Arap ile Dedenin kavgası başlamıştır. Ayşe ise Dedesine bakmayıp daima Arabın arkasına sığınır. Dede topal ve ihtiyar haliyle Araptan yılmaz Ayşe'yi götürmek için diretir. Ayşe ise bu anda Araptan habersiz bir yere saklanmıştır. Sağına soluna baktığında Ayşe'sini görmeyen Arap deli divane olmuştur. Dede'yi bir vuruşta yere yıkan Arap, hemen çalgıcıların yanına giderek Ayşe'nin nereye gittiğini sorar. Çalgıcılar bilmediklerini ifadeyle seyircilere gösterirler. Arap telâş içinde elindeki sopası ile yerleri ölçe ölçe seyircilere doğru gider ve Aşuuuu... Aşuuuu.. diye bağırarak Ayşe'nin nerede olduğunu sorar. Seyircilerden birisi Ayşe'yi bilmediklerini ifadeyle, davulcuyu gösterir. Arap bu sefer davulcunun dalına binmiştir. Ondaki Ayşe'yi bulmasını ister. Fakat davulcu, davulun tokmağını dom, dom diye vururince, Arap ani bir korku ile takla atarak davulcudan uzaklaşır. Ayşe Arabı daha fazla üzmemek için saklandığı yerden çıkar. Bunu gören Arap sevinmiştir. Yeniden oynamaya başlarlar. Araptan yediği dayakların acısıyla hâlâ yerde kıvrılmakta olan Dede Ayşe'yi tekrar götürmek isteyince, Arap ile Dede arasında daha zorlu bir çekişme başlamıştır. Bu çekişme ve dövüşme sırasında silâhlarıyla birlikte iki Zeybek alana gelirler. Oyunu durdururlar. Çalgıyı sustururlar... Bu kavganın ve çekişmenin nedenini sorarlar. Arap, Dedenin Ayşe'yi elinden almak istediğini, Dede ise Arabın Ayşe'yi kaçırdığını ifade ederler. Zeybekler son kararın Ayşe'nin isteğine göre olacağını düşünerek, Ayşe'nin isteğini sorarlar. Ayşe illâ Arabı istemektedir. Bunun üzerine Dede Zeybekler tarafından dışarı çıkarılır. Bu sırada çalgıcılar "Kerimoğlu" zeybeğini çalarlar. Arap ile Ayşe'nin artık en sevinçli anlarıdır. Havaya uyarak el çırparlar. Zeybekler de bir güzel oynarlar. Oyun biter.

Gelenekler :

Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri

SÖZ KESİMİNDEN EVLENMEYE DEK

— III —

Yazan : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

KINASI KARILIR TASDA (Kına Türküsü)

Kınası karılır tasta
Oğlan evi pek havasda (1)
Kız anası kara kara yasta (ney ney ney)
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Tuz kabını tuzsuz koyan
Koca evleri ıssız koyan
Anasını kızsız koyan (ney ney ney)
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Ana hamama vardın mu
Yunduğum (2) yeri gördün mü
Şimdi kıymetim bildin mi
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Kaya dibi karıncalı
Yanı çifte görümceli
Hem dayılı hem amcalı
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Kaynanam hamama varsa
İki ayağı birden kaysa
Hamam taşı bana, bana kalsa
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Atlayıp geçer eşiği
Sofrada kalır kaşığı
Gelin, evlerin ışığı
Yärenim, kınan kutlu olsun
Orda dirliğin tath olsun
(ney ney ney aman ney)

Kızınız gidiyor
Nazınız gidiyor
Bugün akşamlik, akşamlik
Yarin öğlenlik, öğlenlik
Misafir kaldı
Söyemez oldu...

Derleyen : Abdullah ULUÇELİK

***

KAPI ARDINA ASA-KOYMUŞ ELEĞİ

Kap(1) ardına asa-koymuş eleği
Bekârların genç kızlardan dileği

Anasının mühür gözlü meleği
Aman yârim, evleriniz nerd-olur?
Eller sarar, yüreğime derd-olur.
Yeni çıkmış kestanenin dalına
Beni koymadılar kendi hâlîme
Kamalar mı soka(yı)m kendi kalbime
Aman yârim, evleriniz nerd-olur?
Eller sarar, yüreğime derd-olur.

Yol üstüne kura-koymuş çıkırığı
Oyun havasına bükür ipliği
Anasının bir tanecik keklîği
Aman yârim, evleriniz nerd-olur?
Eller sarar, yüreğime derd-olur.

Dam başına asa-koymuş kalburu
Bekârları yatağından kaldırı(r) !
Bu dert bizi iflâh etmez öldürü(r) !
Aman yârim, evleriniz nerd-olur?
Eller sarar, yüreğime derd-olur.

AFYONKARAHİSAR TÜRKÜLERİ ADLI ESER

(Derleyen : Osman Atıllâ)

***

HEZİN HEZİN GİR KAPIDAN (Fadik Türküsü)

Hezin hezin gir kapıdan
Sensin gönlümü akıtan
Yatamadım mis kokudan
Ben yandım aman (anam)
Ellere demen

Oynayışın, sallanışın
Hele bulanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni (aman aman)

Kapıyı açtı, Fadik kaçtı
İnce belden şalvar düştü
Ne çare dalga boydan aştı
Ben yandım aman (anam)
Ellere demen
Oynayışın, sallanışın
Hele bulanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni (aman aman)

Gök yüzünde parlayanlar
Ah hele yıldız değil mi?
Bizi baştan çıkaranlar
Ah hele o kız değil mi?
Ben yandım aman (aman)
Ellere demen

Ramazan Gelenegi :

Biga ve Çanakale'de Seyacı'ya Çıkmak

Yazan : Alpaslan ŞERBETÇİ

(1 — Derlemenin konusu: Ramazan geleneklerimizden Seyacı. 2 — Derleme Bölgesi: Biga ve Çanakale şehri. 3 — D. Biçimi: Araştırma - inceleme. 4 — Süresi (Zaman): Kasım 1970 (Ramazan boyunca). 5 — Kaynak kişiler: a) Hasan Ünverler, Manifaturacı, 1315 doğumlu, orta okul mezunu, aslen Bigalı. b) Nadir Kızılök, Yazar, 1314 doğumlu, ortaokul mezunu, aslen Çanakaleli. c) Mehmet Kömürcüoğlu, Tüccar, 1327 doğumlu, ilkokul mezunu, aslen Bigalı. d) Arif Okur, kasap, 1331 doğumlu, okur - yazar, göçmen. e) AH Katircioğlu, kirtasiyeci, 1322 doğumlu, ilkokul mezunu, aslen Bigalı. d) Aydoğan Ünver, Hukuk Fakültesi, 1945 doğumlu, aslen Bigalı.)

Ramazandan ramazana süregelen bir gelenek var Biga ve Çanakale'de: Seyacı'ya çıkmak.

Oynayışın, sallanışın
Hele bulanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni (aman aman)
Fadik fadik, okkalı fadik
Her yanların dökmeli Fadik
Ben de şaştım, sen de şaştım
Nerelerden öpmeli Fadik.

Ben yandım aman (aman)
Ellere demen
Oynayışın, sallanışın
Hele bulanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni (aman aman)

Hezin hezin gel buraya
Seni ahırlar araya:
Şeftalisi on paraya

Oynayışın, sallanışın
Hele bulanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni.

Geçelim, çaydan geçelim
Atlara yonca biçelim
Kız, anan duymadan kaçalım
Aman eller, canım eller
Mani söyler dudu diller

Oynayışın, bulanışın
Hele sallanışın
Del(i) etti beni
Kül etti beni (aman aman, ellere demen)

AFYONKARAHİSAR TÜRKÜLERİ'NDEN
(Derleyen : Osman ATILLA)

ci'ya çıkmak.
Bu gelenek, yalnız Ramazanlarda, bir ay sürdürülüp yaşanır. Son teravih namazının kılındığı gece son bulur.

Seyacıya çıkmak; 5 - 15, 15 - 20 yaşlarındaki çocuk ve gençlerin, mahalli bir söyleyişle SEYACI'YI okuyarak ev ev dolaşmalarından ibaret bir gelenektir. Özellikle, iftardan ya da teravi (Teravih namazı) den hemen sonra 5 - 7 kişilik çocuk (genç) gruplarının kurulup mahallelerindeki evleri dolaşmaları şeklinde başlar. Seyacıya çıkılırken herhangi bir sıra gözetilmez. Daha çok, bir gün önceden gidilecek evler tesbit edilir. Evlerin önüne gelinince, seyacı başı olan çocuk, arkadaşlarını yüksek sesle seya okumaya başlatır. Kapı çalınmaz.

Özel bir söyleyiş biçimi ile okunan "seyacı"nın başlangıç bölümü şöyledir :

Seyacı geldi duydun mu?
Baklava yedin doydun mu?
Hütleme hütl,
Bir kaşık süt,
Ayrılan taş ne taş
Benim babam Subaşı.
Subaşı'nın atları,
Kişir kişir kişneri (kişnerler).
Şakirattan verelim.. (*)

Üç bülbül, üç bülbül
Biri yerde, biri gökte.
Gökte güvercin uçar,
Kanatları kemer biçer...

Üşüdüm, üşüdüm
Daldan elma düşürdüm;
Elmacımı (elmacığımı) yediler,
Bana cüce dediler.
Cücelikten çıktım,
Kapı kapı gezdim.
Elmalı bostan
Çıkmadı yostan (yozdan)..

Gegeme, gegeme (**)
Düştüm çıkar tikene (Diken)
Çakır tiken boynumda,
Sultan kızı koynumda.
Alacak, verecek
Gelin-kadın gelecek.
Gelin kadının anahtarı Paşa'da
Paşa Urumeli'nde (Rumeli'nde)..

*Allah, Paşa'yı başlasın (bağışlasın)
Gene gene başlasın!..*

Seya buraya gelince; Seyacılar, yaş sırasına göre ev halkını övmeye başlarlar.

Örneğin :
*Allah, Ahmet bey amca'yı başlasın,
Gene gene başlasın!..*

Bu övgü, yukardaki biçimde, bütün ev halkı için aynen yinelenir (tekrarlanır). Ancak evde yeni dünyaya gelmiş bir bebek bulunuyorsa, övgüye ondan başlanır. Aynı biçimde yinelenen övgüler birbirini peşler.

Yeni dünyaya gelmiş bebek ve annesi için övgü değişiklidir :

*Yengem kara kaşlıca,
Belden sırma saçlıca.
Yengem bir oğlan doğurmuş,
Adını Muammer koymuş.
Allah onu başlasın,
Gene gene başlasın!..*

Seyacılar baş olan çocuk bir taraftan da kapıyı dinlemeye başlar. Bir tıkırtı, bir kıpırtı duyarsa; seyacılar işaret eder, daha değişik bir biçimde seya okumaya devam edilir :

*Hanım teyze geliyor, geliyor
Merdivenden iniyor, iniyor...
Bize bahşış getiriyor, getiriyor...
Bir olmazsa iki olsun,
Şeytanın gözü kör olsun.
Heydullâh, şeydullah
Şiş göbekli Beytullâh!..*

Bu da bittikten sonra, ev sahibi kapıyı açar, onlara mevsime göre kuru - yaş meyvalar ya da yeteri kadar para verir. Seyacılar, teşekkür ederek ellerindeki küfe ile başka bir kapıya doğru yürümeye başlarlar. Bazan; ev sahibi ağır davranır, o zaman Nazlandırma'ya karar verilir. Seya okunmaya devam eder. Aşağıdaki sözlerin biri veya birkaçı söylenir :

*Kapı arkasında tencereler,
İşte geldi çingeneler...*

*Kapı arkasında boyunduruk,
Söyleye söyleye yorulduk...*

*Kapı arkasında kömürlük,
Hanımlara ömürlük...*

Kapının açılması, "hak getirme" daha da gecikirse, Seyacılar şu dörtlüğü okumaya koyulurlar :

*Kapı arkasında tırtıl,
Ver hakkımı kurtul!..*

*Ya verirsin hakkımı,
Ya kırarım kapımı!..*

Kapı yine de açılmazsa, yergi okunur. (Bazan ev sahibi çeşitli seyacı gruplarının evlerine gelmelerinden bıkip usandığından tepelerine bir bardak ya da kova su döker. Seyacılar yergilerini söyleye söyleye uzaklaşırlar :

*İncir yaprağı pat pat
Sıcem (.....) başına pat pat!..*

Mahallelerden toplanan öteberi ile parayı, Seyacılar kendi aralarında paylaşırlar. Zaman zaman bu geleneği evli barkslı kimseler dahi uygulurlar. Halk, bu geleneğe o kadar alışmıştır ki, Ramazan'da evlerine seyacı uğramıyanlar üzülürler adeta.

Çanakkale'de ise genel olarak aynı gelenek yaşanır. Yalnız; orada seyacı değil, sayacı derler. Seyacı'ya çıkmak yerine de saya okumak ya da sayacı söylemek denmektedir. Çanakkale'de okunan, söylenen saya sözleri şunlardır :

*Saya saya sayadan,
Sular akar kayadan.
Sayacı derler bize,
Özendik geldik size.
Hanım yenge eyvallâh!
Canım yenge eyvallâh!
Bir olmazsa iki olsun,
Şeytanın gözü kör olsun..
Anaklava baklava
Şimdi de çıktı baklava..*

*Ramazan geldi duydun mu?
Baklavayı yedin mi?
Kıyısından alkoydun mu?
Ha sana ha bana,
Vermez kızını Hasan'a.
Hasan yavru kuşudur,
Merkemenin kuşudur.*

*Keser bürnünü yere kor,
Peştemala sarakor.*

*Geyik gelir süpürür.
Oğlu beyin geyiği,
Oğlu beyin nesi var?
İnci dizer kıızı var,
Kur'an okur oğlu var,
Göğe çıkan atı var,
Ensesinde bakla kadar biti var...
Hu diyelim hu!..
İncir küpüne dahıyor!..
Ceviz küpüne dahıyor!..
Badem küpüne dahıyor!..
Hanım yenge merdivenden iniyor,*

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Derlemeler :

Oyun Tekerlemeleri

Yazan : M. Sabri KOZ

Çocuklardan zaman zaman derlediğim oyun tekerlemelerini bu alanda araştırma yapanlara yardımcı olmak amacıyla bir araya getirdim. Tekerlemelerin, kiminde anlamlı kiminde de anlamsız sözler bulunur. Anlam önemli değildir burada. Önemli olan söylenmesi kolay birtakım sözleri ardarda sıralamaktır. Anlamlı sözlerin çoğu da zamanla aşınarak anlamsız bir duruma girebilmektedir (2). Tekerlemelerde, özellikle oyun tekerlemelerinde hece ölçü-

Bize para getiriyor!..

Kömürlükte kömür

Hanımlara ömür!..

Yirmi para olsun,

Yanı kırık olsun!..

On para olsun,

Yanı kırık olsun!..

Beş para olsun,

Yanı kırık olsun.

Bundan sonra sıra övgülere gelir. İşte Çanakkale'de söylenen övgü'den bir örnek :

Ahmet beyin devletine

Sallı alâ Muhammet

Sevdim sevdim selâmet

Çok sevdiğim Muhammet

Kırmızı güller açılır

*Zemzem suyu saçılır...
Evden hiçbir şey verilmez ya da su dökülürse, yergi söylenir : (Üç bölüm ve davranışlar Bigadakinin aynısıdır).*

Anam sarı babam sarı

Başma da sı..... sapsarı!..

Kaynak kişilerin verdikleri bilgilere göre: Biga'da Seyacı, gezginci anlamına gelmektedir. Çanakkale'de ise Saya, özel bir makamlı okunan tekerleme anlamına kullanılmaktadır. Biga'da söylenen seyacıdaki ŞAKİRAT sözü ise, "Şakirdan" veya "Şakir Ağa" olarak anlandırılabilir.

(*)

Gegeme sözcüğü ise (**) bastonvari kıvrık değnek ve yazıf (cılız) anlamlarına kullanılmaktadır.

Her iki memlekete ait söyleyişlerde geçen "Hütleme", "Merkeme", "Anaklava" gibi sözcüklerin, bu tip tekerlemelerde özgü anlamsız kelimeler olduğu ifade edilmektedir. (Nadir Kızılok, Hasan Ün-

verler).

Derlemeler :

Oyun Tekerlemeleri

Yazan : M. Sabri KOZ

Çocuklardan zaman zaman derlediğim oyun tekerlemelerini bu alanda araştırma yapanlara yardımcı olmak amacıyla bir araya getirdim. Tekerlemelerin, kiminde anlamlı kiminde de anlamsız sözler bulunur. Anlam önemli değildir burada. Önemli olan söylenmesi kolay birtakım sözleri ardarda sıralamaktır. Anlamlı sözlerin çoğu da zamanla aşınarak anlamsız bir duruma girebilmektedir (2). Tekerlemelerde, özellikle oyun tekerlemelerinde hece ölçü-

sünün kullanıldığı görülür (3). Tekerlemeleri yazıya aktarırmak herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için noktalama işaretlerini kullanmadım.

1 — Liralarım döküldü toplayamadım hanım kız geldi saklayamadım hıkcırcık mıkırcık sen bu oyundan çık.

2 — Çık çıkalım çardağa yem vereyim ördeğe ördek yemini yemeden ciyek miyak demeden akkıldı mikkıldı çıktım çıkardım.

3 — O mo kara do sime sine lapa tike bir bando.

4 — Mine mine do si do si saklambosi saklambosi ingilli badem bos

5 — O bu biti karı sime sime lapa tika lapa tika bir bando

6 — Olı li li li li papağani seksen dere seksen dora mi tat ta tat ta biz gidiyoruz bu hafta inegimiz doğurdu adı olsun kel fatma kapıyı gıcırdatma can yakma.

7 — Eenim adım mustra heykel arkam kambur başım kel ayaklarım yampirika ben satarım ampirika zıbzı heybambo altın gözlük takarım şu kıza fiyatatarım o kız bana bakmazsa karnına bıçak saplarım.

8 — Üşüdüm üşüdüm daldan elma düşürdüm elmamı yediler bana cüce dediler cücelikten çıktım ablama gittim ablam pilav pişirmiş içine sıçan düşürmüş o sıçanı n'apmalı minareden atmalı minarede bir kuş var kanadında gümüş var eniştemin cebinde türlü türlü yemiş var.

9 — O o onbaşı benim babam binbaşı binbaşının atları kiğir kiğir (kişir kişir) kişiyor arpa saman istiyor arpa saman yoktur kilimcide çoktur kilimci kilim dokur içinde bülbül okur o bülbül benim olsa iki kardeşim olsa hop çikolata piyasa akşam yedim salata kız benim baban kerata.

10 — O mo dandik dana hoca büfe etraf çüş.

11 — A a asma bebeğime basma terazi lastik cimnastik.

12 — O o o dingilda dingilda çıktım tren yoluna üç gemi göründü biri ak biri kara ortadaki Kemal Paşa kalk gidelim besiktaşta ali bey hasta çorbası tasta. →

Yukarı Kızılın Köyü Mânileri

Derleyen : Halim SERARSLAN

Altun yüzüğü(üm) var benim
Barmağıma dar benim
Şu köylerin içinde
Güzel adlı yâr benim

Altunu ezdireyim
Gerdana dizdireyim
Altun gümüş değilsin
Cebimde gezdireyim

Altunum var el gibi
Ne duruyon el gibi
Kız sana güveniyom
Kazanılmış mal gibi

Arabamın tekeri
Fişnedendir fişneden
Seferbillik değil mi
Gelinleri kişneden

Armut dalda sallanır
Sallandıkça ballanır
Kızlar beni gördükçe
Hemercecük bayılır

Armut daldan düşer mi
Günden yanı bişer mi
Sevişip de ayrılmak
Şanımıza düşer mi

Armut dalı budarım
Düşen dalı tutarım
Kız billah senin için
Ağu olsa yutarım

Armudun asmaları
Mavidir basmaları
Yine karşıma geçti
Şu köyün yosmaları

Armudum aşlanacak
Dibinde kışlanacak
Hatip yaylaya gitti
Cümbüşe başlanacak

13 — Tahta tahta tamaşır annen ba-
ban humaşır humaşırın atları kişir kişir
kişiyor.

14 — Ho ho rizon keterizon.

15 — O o o iğnem düştü yakamdan
Kuleli geliyor arkamdan gelme Kuleli gel-
me annem bakıyor bakıyor balkondan.

16 — Bir iki üçler yaşasın türkler
dört beş altı polonya battı yedi sekiz do-
kuz alman domuz.

17 — O mo rizan kepe rizan mendili
ipek kendisi kuduz köpek taştan bebek.

18 — Han kapısından içeri yahırdılar
oturmuş dört köşeli.

19 — Hamdo hamdo gel beni ko(v)

20 — Endo mendo eş eşini bulsun.

21 — Amcam yoğurt getirdi pisik bur-
nun batırdı pisik burnun kesile minareden
asıla.

22 — Karşıda kazlar yumurtlamaz-
lar şimdiki kızlar laf anlamazlar.

23 — Portakalı soydum baş ucuma
koydum ben bir yalan uydurdum.

24 — Pancar yemiş karnı şişmiş yor-
gam almış yola düşmüş fem bele felle fele
foss.

25 — O pon pon kızlara cipon dedelere
baston erkeklere pantolon ninelere göz-
lük sofrada ayran nezahat bayram. (4)

26 — Dam ardında yılan gördüm yı-
lan benim neyim teberikten teyim alçak
bulçuk sen bu oyundan çık.

27 — Fil filince kuş dilince lappa lup-
pa piriñ turunç.

28 — İyne iplik yıldız kiprik (5)

29 — On yirmi otuz kırk elli altmış
yetmiş seksen doksan yüz dere tepe düz

ördek suda yüz vak vak vak koca karı
kalk lambaları (üç mum) yak iki göbek
at yerine yat bir oda bir sofa kambur sırt-
lı mustafa kamburuna bineyim istanbula
ineyim.

30 — İne bine ayyang vaşşak çık.

31 — O bin bir pobin po (bin) çıktım
erik dalına baktım vapur yoluna üç gemi
geliyor biri beyaz biri kara ortadaki İs-
met Paşa, İsmet Paşanın nesi var yazı ya-
zan oğlu var inci dizen kızı var (6)

32 — Minare bıçak bıçak içinde demir
ocak demir ocağın kilidi bize gelen kimi-
di emmim oğlu mısacık kolu kanadı kısa-
cık.

NOTLAR :

1) Bu tekerlemeler İstanbul, Sivas ve Mer-
sinlilerden derlendi.

2) Bu yargıya elimizde türlü varyantları
bulunan tekerlemelerden yola çıkarak vardık.

3) Pertev Nallı Boratav'ın 100 soruda Türk
Halk Edebiyatı, adlı eserinin "Tekerlemeler"
ile ilgili bölümünde bu konular geniş olarak
anlatılmaktadır.

4) Ses sanatkarlarının ve film sanatçıların
ad ve soyadlarına göre düzenlenen bu tür te-
kerlemeler ayrıca yayınlanacaktır.

5) Halk arasında kiprik "kiprik" şeklinde
televizyon edilmektedir. Değiştirmeden yazmayı
uygun gördük.

6) Bu tekerlemenin türlü varyantlarına
rastladım. Kiminde Kemal Paşa, kiminde de
burada olduğu gibi İsmet Paşa geçiyor. Bu
durumda tekerlemeler, devlet büyüklerinin
değişmesine uyararak yeni yeni şekiller alabil-
mektedir diyebileceğiz.

ARAŞTIRMALARI

Aşma kırandan aşma
Ben seni taniyorum
Her kırandan aşanı
Ben seni sanıyorum

Ay doğar ayan ayan
Düşdüm yollara yayan
Gizli girdim koynuna
Uyan sevdiğim uyan

Ay doğar dulunmaz mı
Bana yâr bulunmaz mı
Yâr koynunda ölenin
Namazı kılınmaz mı

Başındaki çemberi
Sarıya mı boyadın
Gözlerini sevdiğim
Uykudan mı uyandırdın

Belimdeki dabancam
Dolmalıdır dolmalı
Pencereden bakan kız
Benim yârim olmalı

Bostan kesik değil mi
Ciğer ezik değil mi
Ben sevdim eller aldı
Bana yazık değil mi

Cigaram ince tüter
Düşünsem aklım gider
Sağ olsun da sallansın
Ayda gördüğüm yeter

Cigaramı yandırdım
Pencereye kondurdum
O uyuyan gözleri
Öpdüm de uyandırdım

Cigaramın dumanı
Yakıyor nefesimi
Sana türkü söylesem
Tanır mısın sesimi

Çoban heyle koyunu
Yay bizim de elleri
Ne ettiğim varıdı
Çektim bu cileleri

Daldım da çıkamıyorum
Öyle derin göllere
Cahil idim bilmedim
Verdim seni ellere

Deniz üstü gezerim
Mavi boncuk dizerim
Eller aldı yârimi
Deli deli gezerim

Deniz üstünde kürek
Niye ah ettin yürek
Her dertlere dayandın
Buna da dayan yürek

Duman indi dereye
Girdi taşın altına
Yâr yastığın yok ise
Kolum başın altına

Evin evime bakar
Ataşın beni yakar
Çok mu sevdim kız seni
Kocan başıma kalkar

Evleri karşımızda
Sevdası başımızda
Bu nasıl sevda imiş
Gencecik yaşımızda

Ey cigara cigara
Beni içti mi sandın
Ala gözlü sevdiğim
Benden geçti mi sandın

Eyme kiraz dalını
Sevme beyaz gelini
Seversen de kızı sev
Bilir bekâr halini

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel beri konuşalım
Ahdim sende kalmasın

Kadife yastığım yok
Odana bastığım yok
Kitaba el basarım
Senden başka dostum yok

Kalenin ardı kamış
Yârim selâm yollamış
Selâmı baş üstüne
Kendi niye gelmemiş

Kara koyun yayılır
Saçakları sayılır
Dışa çıkma sevgilim
Seni gören bayılır

Karşı benim durağım
Ben yârimden ırağım
Eller yârim dedikçe
Yanar benim yüreğim

Ne ince bellerin var
Fındık çubuğu gibi
Ne alıyorsun beni
Beşik çocuğu gibi

Söyle serin göllerin
Dibi serin olur mu
Yenge senin kızından
Güzel gelin olur mu

Pencereden bakıyor
Kitap almış okuyor
Zülfüne yağ sürülmüş
Sallandıkça kokuyor

Pencerenin koluna
Boya sürerim boya
Penceredeki kıza
Sarılsam doya doya

Sarmaşık saramadım
Ben murad alamadım
Cümle kuş murad aldı
Kuş kadar olamadım

Ser mendili mendili
Ağaçların dalına
Yanakların benziyor
Kovanların balına

Tabakamda tütün az
Gitti bahar geldi yaz
Kadı gözün kör olsun
Güzeli güzele yaz

Tüfeğim dolu saçma
Kaçma sevdiğim kaçma
Yedi yerden yaram var
Bir yara da sen açma

Yazı yazarım yazı
Ozaları beyazı
Sen yat yorgun altında
Ben çekerim ayazı

Yol üstünde duran kız
Bayram geldi donan kız
Bayram kurbanız olmaz
Ben de sana kurban kız

Not : Yukarı Kızılın kö-
yü Ordu ilimizin Ulubey il-
çesi köylerindedir. Mânî-
leri, 1320 doğumlu, okur ya-
zarlığı olmayan Tahir Gü-
zel vermiştir. Derleme ta-
rihi: 1969 yazı.

Kelimeler : Aldamak : Al-
datmak, Dulunmak : bat-
mak, Kıran : Sırt, yamaç,
Meraklı : Fiyakalı, güzel,
Seferbillik : Seferberlik.

Halk Fıkra ve Hikâyeleri :

Hatay'da Dilenci Masalları

Toplayan : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Hatay öteden beri Trahom bölgesi olduğu için körü bol bir vilâyettir. Körlerin büyük bir kısmı hafız, müezzîn olup zekâ-sı kıt olanlar da dilencilik yapar.

Bunlar her sabah bir köşe başı tutarlar, sonra topladıklarını bir cami avlusunda saydırır saklarlarmış.

Günlerden bir gün Altunözülü'nden bir ağa yeni yeten oğlunu imtihan için bir miktar davarı satılığa gönderir.

— Gözünü dört aç oğlum, malı değerine sat, parayı hocaya hacıya, dilencilere kaptırmadan getir, diye nasihat eder.

Çocuk geç vakte kadar ancak davarı satar parasını keseye yerleştirir. Handa yatsa çalarlar korkusu ile bir emanetçi arar. Ona bir cami imamını salık verirler. Yatsı namazını kılar, hocaya rica eder:

— Hocam köye dönemedim şu yüz elli altın sizde emanet dursun.

— Hay, hay, der hoca. Hiç saymadan cebine atar.

Genç ertesi sabah camiye gelir, bakar hoca çocuk okutuyor.

— Hoca efendi emanetim, der.
— Ne emaneti bu? Haydi işine...

Aman, zaman camiden kovulur. Ağlıyarak mahalle aralarında dolaşmağa başlar. Derken bunu bir hanım görür, haline acır.

Çocuk başından geçenleri anlatır.
— Ben şimdi camiye gidiyorum. Sen arkamdan gel, hoca efendiden parayı iste.

Hanım beyaz feracesini giyer, eldivenlerini takar, hocanın yanına gider:

— Bir müşküllüm var hoca efendi, bin

liralık bir vasiyet yapmak istiyorum, kimsem yok. Vasım olur musun?

— Hay, hay evlâdım, derken çocuk içeri girer, emanetini ister.

Hoca, hemen cüzdanı çıkarıp çocuğa verir. Hanım da:

— Ben yarın gene gelirim, diyerek oradan ayrılır.

Altunözülü sevincinden ne yapacağını şaşırır, bir avuç gümüş parayı Habib Nec-car camisi önünde oturan dilencilere dağıtır.

Dilenciler, of derler, bu muhakkak ya deli, ya hırsız. Hemen etrafını çevirirler, camiye sokarlar, döve döve bütün parasını alırlar.

Çocuk gene parasız kalır, köye dönmeğe yüzü olmaz.

Akşam olur, eline bir değnek alır, körlerin arasına karışır. Körler yatmağa giderken, onları takip eder. Birinci kör:

— Ben der paralarımı küpe doldurup toprağa gömerim. İkinci kör:

— Ben paralarımı şu hırkanın yırtıklarına gömerim. Üçüncü kör:

— Ben paralarımı şu bastonun içine doldururum.

Sopra hep birden sorarlar:
— Ya sen yeni gelen nereye?

— Ben de saklıyacak bir yer bulamadığım için sizlere kaptırıyorum, der.

Sonra da hepsinin paralarını topluyarak kaçır gider.

Kuyunun yazısında köylerden cerden dönen bir hafızla toslaşır.

Onun da parasını alır ve evine iyi bir ders alarak döner.

1868 - 1971

ASIRLIK TECROBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

EMNİYET
SANDIĞI

(Basın : 60010-5)

AKBANK'ta hesabınız
varsa

AKBANK

(Folklor : 6)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar

MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI

EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

(Folklor : 7)

Yıllık abonesi : 15,
altı aylık abonesi : 7,5
liradır.

Yurt dışı senelik abone :
\$ 3, £ 1,5, DM 10

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

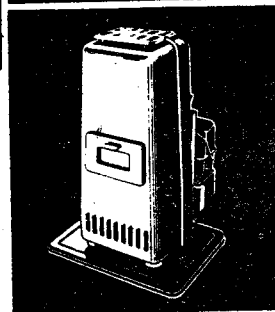
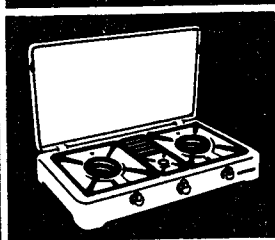
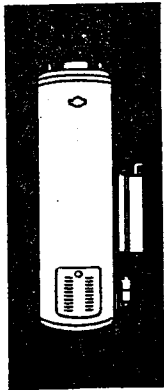
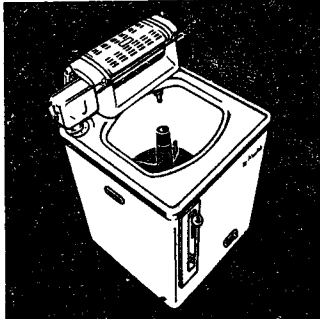
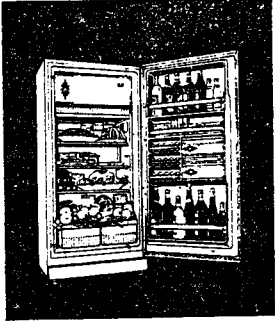
Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

ARÇELİK

ne imal ederse etsin,
daima en iyisini
imal eder

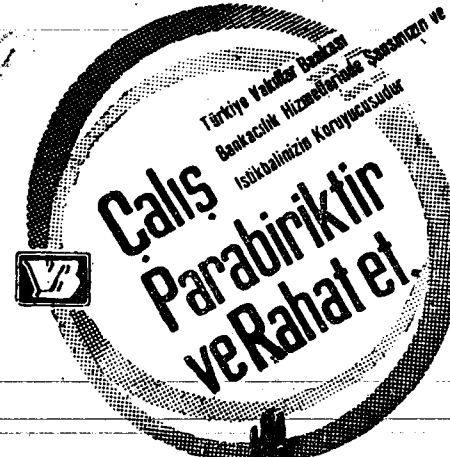

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

yalnız **ARÇELİK**'te

(Yeni Ajans : 248-8)

Türkiye Vakıflar Bankası

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın : 60528-9)

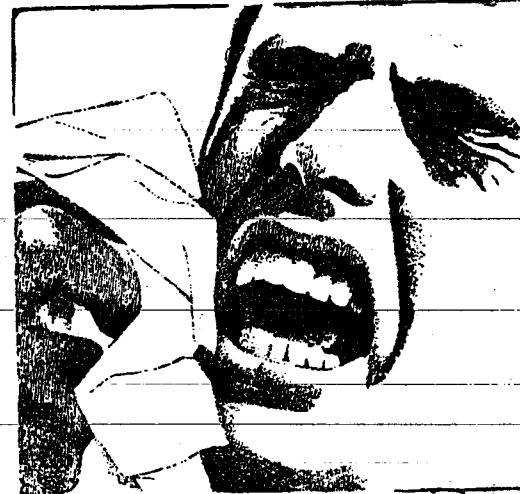
(Folklor : 10)

KIŞ VE YAZ
AYLARINDA
BİLHASSA
KIŞ
MEVSİMİNDE

Lokman
çayı

BÜYÜKLERİN
VE
KÜÇÜKLERİN
SAĞLIK
KAYNAĞI

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
felakattan önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 249-11)